

Het homohuwelijk over de grenzen

Kanttekeningen bij *Coman e.a.*

OOK IN DEZE NOVUM:

Facultaire
Introductieweek
voor eerstejaars-
studenten

Trumps aanval op
Syrië

De speelkaarten-
belasting:
een fragiel
kaartenhuis?

Een kijkje in de
geschiedenis van
het KOG

In gesprek met...
Carel Stolker

NOVUM
Questionnaire
met Alex Geert
Castermans

Faculteitszaken

Column Andreas
Kinneging: Wat is
een universiteit
eigenlijk?

Cesare Beccaria,
de grondlegger
van het moderne
strafrecht

De Rotterdamse
Modopolitie -
Zijn zogeheten
'patsercontroles'
wel wenselijk?

INHOUDSOPGAVE

EL CID Editie

NOVUM

- 2 Inhoudsopgave**
- 3 Voorwoord**
- 4 In gesprek met... Carel Stolker**
- 8 Het homohuwelijk over de grenzen (II) - Kanttekeningen bij HvJ EU (GK) 5 juni 2018, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385 (Coman e.a.)**
- 11 Facultaire Introductieweek voor eerstejaarsstudenten 3 - 7 september 2018**
- 12 NOVUM Questionnaire met Alex Geert Castermans**
- 14 De Rotterdamse Modepolitie - Zijn zogeheten 'patsercontroles' wel wenselijk?**
- 16 Trump's aanval op Syrië**
- 19 Faculteitszaken**
- 20 De speelkaartenbelasting: een fragiel kaartenhuis?**
- 22 Een kijkje in de geschiedenis van het KOG**
- 24 Cesare Beccaria, de grondlegger van het moderne strafrecht**
- 26 De Vereniging: JFV Grotius**
- 30 Column Andreas Kinning: Wat is een universiteit eigenlijk?**

NOVUM is het juridisch faculteitsblad der JFV Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentorat Appel.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 2000 exemplaren
Lay-out: For Example John
Druk: Primus-Print
ISSN-nummer: 1567-7931
Omslagafbeelding: J.W. Krabbendam

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, de C-gang op de begane grond, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie
Hoofdredacteur
Corné Smit
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Mohammad Sharifi
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
- Gracia Sehduou
g.sehdou@umail.leidenuniv.nl
- Nathan Oosthoek
n.oosthoek@umail.leidenuniv.nl
- Martijn Berk
m.g.a.berk.2@umail.leidenuniv.nl
- Joris van de Riet
j.t.j.van.de.riet@umail.leidenuniv.nl
- Jurian Bos
j.m.bos.5@umail.leidenuniv.nl
- Christiaan Silven
l.j.p.c.silven@umail.leidenuniv.nl

- Jetske Krabbendam
j.w.krabbendam@umail.leidenuniv.nl
- Nick du Bois
n.du.bois@umail.leidenuniv.nl
- Manon van der Zwart
m.s.van.der.zwart@umail.leidenuniv.nl
- Femke de Wijs
f.s.de.wijs@umail.leidenuniv.nl

Adviesraad
- Prof. mr. dr. P.M. Schuyt
- Prof. mr. dr. A.G. Castermans
- Mw. drs. A.F.M. van der Helm
- Bas Knapp, Assessor FdR
- Luuk Jordens, praeses JFV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

Voorwoord

Waarde lezer,

Welkom op het KOG! Het nieuwe collegejaar begint bijna, en voor velen van jullie zal dit ook het eerste collegejaar op het KOG worden. Een spannende periode breekt aan in een nieuwe omgeving vol kansen en mogelijkheden. NOVUM is al 50 jaar – zij het onder verschillende namen – een vast ankerpunt op onze faculteit. Ook dit jaar hopen we met een getalenteerde redactie weer elke maand in jullie leesplezier te voorzien. Onze redacteurs, columnisten en gastschrijvers staan klaar om voor jullie interessante interviews, informerende artikelen en prikkelende columns te schrijven. In dit nieuwe collegejaar zal Jetske Krabbendam als hoofdredacteur het stokje van mij overnemen, terwijl Jurian Bos Mohammad Sharifi zal opvolgen als eindredacteur. Met alle vertrouwen in de toekomst wensen wij jullie veel succes en plezier voor het komende jaar!

In dit nummer van de NOVUM kunnen jullie kennismaken met onze ‘Grote Baas’: rector magnificus Carel Stolker, die zijn carrière ooit is begonnen aan onze eigen rechtenfaculteit en alweer een aantal jaar de hoogste bestuurder van de Universiteit Leiden is. Maandelijks legt NOVUM een medewerker van de faculteit een aantal vragen voor over zijn persoonlijke en juridische opvattingen. Deze keer is professor Castermans, bekend bij elke eerstejaarsstudent als de docent van Inleiding Burgerlijk Recht, aan de beurt. Elke maand verzorgt ook professor Kinneging een column. Deze maand valt een stuk van zijn hand terug te lezen over de vraag wat een universiteit nu eigenlijk is.

Ook onze eigen redacteurs hebben niet stilgezeten. Femke neemt ons mee naar de geschiedenis van de Leidse rechtenfaculteit en het gebouw waar de faculteit nu huist: het KOG. Joris gaat in op een belangrijke Europeesrechtelijke uitspraak over het homohuwelijk en Nick stelt vanuit rechtsfilosofisch oogpunt vraagtekens bij ons repressieve strafrecht. Jurian bekritiseert de ‘Rotterdamse modepolitie’, waar uit rechtsstatelijk oogpunt de nodige vraagtekens bij zijn te plaatsen. Mo gaat in op de speelkaartenbelasting die vroeger werd geheven en vaak tot problemen leidde. Gracia gaat tot slot in op de legitimiteit van Amerikaanse luchtaanvallen op Syrië.

Komend jaar hopen wij ook nog enkele nieuwe columns te introduceren en ook digitaal onze aanwezigheid te vergroten, dus houd de bakken op het KOG en onze website in de gaten!

Rest mij u voor nu veel leesplezier en voor het vervolg een succesvolle studie toe te wensen!

Corné Smit

Hoofdredacteur NOVUM

www.novummagazine.nl
www.facebook.com/novummagazine.nl

Onze Grote Baas', zo noemde onze oud-decaan professor Lawson hem in februari van dit jaar in de questionnaire. Professor Stolker is rector magnificus van de Universiteit Leiden en daarmee de persoon aan de top van de universiteit. Maar hij is ook jurist en zijn wetenschappelijke carrière begon in de collegebanken van onze eigen rechtenfaculteit. Hoog tijd dus voor, wederom, een interview met NOVUM.

Waarom bent u ooit rechten gaan studeren, en waarom precies hier?

Waarom Leiden? – omdat ik nooit uit de stad ben weggeweest. Ik ben hier geboren, naar de lagere school en de middelbare school gegaan, en vervolgens op de universiteit gezeten, en ik ben eigenlijk nooit uit de universiteit weggegaan. Dus in zekere zin een heel oud, of, je zou kunnen zeggen, een beetje saai CV. Tegenwoordig vragen we van wetenschappers dat ze toch ook nog een paar jaren in het buitenland moeten zijn geweest, bij andere universiteiten, bij mij is dat niet zo, met uitzondering van een kort verblijf in San Francisco en promotieonderzoek in New York.

Ik ben echt altijd verbonden geweest aan de stad Leiden, maar heb nooit gedacht dat ik ooit bij de universiteit terecht zou komen. Ik was een tamelijk langzame leerling op de middelbare school, maar het was wel duidelijk dat mijn belangstelling zat in de driehoek van rechten, politicologie en geschiedenis. En ook wel een beetje de psychologie en de sociale wetenschappen. Mijn vader was de eerste psycholoog die in Leiden afstudeerde in 1946, dus ik ben ook met de psychologie opgevoed, de sociale wetenschappen en de empirische wetenschappen. Maar ik heb vooral heel lang getwijfeld tussen rechten, politicologie en geschiedenis.

Uiteindelijk is dat rechten geworden omdat ik het gevoel had dat daar zowel veel van de politicologie in zat, als van de geschiedenis. Voor rechten bleek ik talent te hebben. Het gaat tegenwoordig in het landelijke debat veel over selectie aan de poort en of we niet ook de cijfers voor bijvoorbeeld wiskunde moeten laten meetellen als je toegelaten wilt worden tot de universiteit. Daar ben ik zelf nooit zo'n voorstander van geweest, want ik heb bij mijzelf ook wel gezien – zeker bij jongens – dat het vaak later komt. Op je 17de of 18de ben je nog lang niet zo ver.

Dus ik ben er voor om na de middelbare school toch vooral te studeren wat je hart je ingeeft. En dan *blijkt* wel of dat goed is of niet. Dan kan de universiteit altijd nog bij de master gaan selecteren, daar kan ik me wel iets bij voorstellen. Maar zeker in die eerste fase vind ik het wel heel aantrekkelijk dat je in Nederland kunt kiezen wat je echt zelf wilt. Overigens is het wel verstandig dat je je als aankomende student goed informeert over wat een studie in de praktijk inhoudt. Daaraan besteden we tegenwoordig wel steeds meer aandacht.

Wat ik ook aantrekkelijk vond in die rechtenopleiding is die hang naar taligheid: precies formuleren, priegelen aan teksten. De wetenschap is natuurlijk ook een soort exegese van de wet, van het bestuur en van de rechtspraak. Een exegese bijvoorbeeld van wat de Hoge Raad zegt, en wat de Europese hoven zeggen. Je bent voortdurend bezig woorden en zinnen betekenis te geven, en weer in een groter verband te plaatsen. Die taligheid van de rechtswetenschap is een belangrijk argument geweest waarom ik rechten koos en uiteindelijk toch niet geschiedenis of politicologie.

Ik ben altijd wel een beetje een alleseter geweest, die gewoon veel wetenschapsgebieden boeiend vindt, ook als het niet mijn vak is. En dat helpt als rector van de universiteit. Als je alleen van de rechtsgeleerdheid bent of van de criminologie, wat natuurlijk prima is, dan houd je het niet vol in zo'n bredere universitaire omgeving. Het is dus van belang dat je een soort verliefdheid hebt voor die brede *range* van wetenschappen, van de wiskunde tot en met assyriologie. Ik vind het allemaal fascinerend en prachtig. Want ook al is het niet mijn vak, de mensen zijn zo prachtig, en als je bij die mensen doorvraagt dan begin je uiteindelijk ook dat vak een beetje te snappen én wat belangrijk is voor die wetenschappers om te kunnen bloeien. Dat is misschien wel de hoofdtaak van een rector of van een decaan: zorgen dat anderen kunnen bloeien.

Na uw studie bent u gaan promoveren – waarom bent u dat gaan doen? En heeft u de rest van uw carrière van wetenschappelijk medewerker tot rector magnificus van tevoren uitgestippeld?

Absoluut niet. Nee, wat er gebeurde was eigenlijk toeval. Toen ik rechten ben gaan studeren, vond ik lesgeven altijd minstens zo mooi als onderzoek.

Corné Smit & Jetske Krabbendam

Een van de grote taken, het is inmiddels voor de collega's van de rechtenfaculteit zo'n vier dagen per week, is onderwijs, en scripties en tentamens nakijken. De hoorcolleges, daar hield ik van, maar ook de mastervakken practicum en privatissimum, de mooiste onderwijsvormen die er zijn.

Tegenwoordig word je aan de universiteit meestal primair aangenomen om te promoveren. Ik ben gewoon nog uit de tijd dat je bij Burgerlijk Recht ging werken en waar de hoogleraar je opdroeg eerst maar eens een beetje les te gaan geven, gewoon voor twee, drie jaar. Om dan vervolgens te kijken wat je aantrekkelijk vond in het onderzoek. Eerst kwam ik in het goederenrecht terecht, en schreef ik over erfpacht en andere onderwerpen uit Boek 5 BW. En toen kwam ik een paar Duitse uitspraken tegen over medische aansprakelijkheid en ben ik mijn uiteindelijke proefschrift gaan schrijven over medische aansprakelijkheid. Mijn promotieonderzoek was overigens snel gepiept, dat duurde maar een kleine drie jaar voordat het af was.

En toen stond ik voor een belangrijke keuze: wat doe je als je gepromoveerd bent? De meeste van mijn collega's op het Rapenburg gingen na hun promotie de advocatuur in, met name Pels Rijcken en De Brauw; de cassatiepraktijk, de ondernemingspraktijk, of *litigation*. Maar ik was nog lang niet klaar met die universiteit, dus ik wilde eerst andere dingen doen. Ik ben toen dus naar het buitenland gegaan en ben ruim een half jaar in de Verenigde Staten geweest. Ik heb daar lesgegeven over mijn eigen vak, het aansprakelijkheidsrecht. Dat was heel leuk om te doen, want het is natuurlijk het land van de claimcultuur. Toen kwam ik terug in Leiden en werd ik UHD en heb ik opnieuw veel gedoceerd.

Op enig moment zochten ze een nieuw bestuurslid, je zou nu zeggen vice-decaan voor het onderzoek. Want de rechtenfaculteit was wel heel gericht op al dat onderwijs en daar waren we briljant in, maar het onderzoek moest wat strakker en wat meer geprofileerd. Zo deden we nauwelijks mee bij de NWO. Of denk aan de promovendi: als ze na 5 jaar dachten 'ik vind het maar niks', dan liepen ze gewoon weg. Moet je je voorstellen, 5 jaar of langer bezig zijn met je proefschrift, erachter komen dat het niks wordt en dan weggaan, vaak teleurgesteld, om toch maar wat anders te gaan doen. Mijn opdracht was:

probeer meer lijn te brengen in dat wetenschappelijke onderzoek en in de opleiding van promovendi. Dat heb ik toen gedaan, en daaruit kwamen voor het eerst ook echte facultaire onderzoeksprogramma's voort.

Ik werd toen decaan. Daarna kreeg ik een sabbatical en toen heb ik een boek geschreven [Rethinking the Law School, red.]. En terwijl ik daarmee bezig was, nam mijn grote voorganger, Paul van der Heijden, afscheid als rector. Had ik de route uitgestippeld? Totaal niet, ik had er geen seconde aan gedacht. Ik ging ervan uit dat ik weer terug zou gaan naar het onderwijs. Maar toen rolde het balletje ineens naar mij, en kreeg de Leidse universiteit opnieuw een jurist als rector. Dat is natuurlijk nogal bijzonder, want je zou zeggen dat op een gegeven moment wel eens de bèta's of geneeskunde aan de beurt zijn. Maar goed, ik was een redelijk ervaren decaan, en toen was de vraag: wil jij dat doen voor een aantal jaren? En daar heb ik toen 'ja' op gezegd.

Hoe bevalt uw rectoraat?

Ik wist niet dat het zo'n mooie baan was. Ik zei al dat ik altijd al belangstelling had voor de wereld buiten de rechtenfaculteit. Maar eerlijk gezegd, van al die andere disciplines, geneeskunde, de bèta- en de geesteswetenschappen, van de linguïsten, de antropologen en de archeologen, wist ik toch weinig af. Je kunt wel zeggen dat vanaf het moment dat ik in de rechtenfaculteit wegging en rector werd, de luiken opengingen: zoveel schoonheid, geleerdheid en wijsheid. Er lopen hier in Leiden en Den Haag zo'n 600 hoogleraren rond die expert zijn op hun vakgebied en zo'n 28.000 studenten. En dan al die anderen, van PhD's tot hoofddocenten en stafmedewerkers, en al die mensen die onderwijs en onderzoek ondersteunen.

Het besturen van een rechtenfaculteit of van een universiteit is niet eens zo'n enorm verschil, het is een beetje groter en je zit wat meer op afstand. Maar het is niet zo dat je daar ineens hele andere dingen voor moet kunnen of doen. Behalve dan die belangstelling voor 'het andere'. En voor de mensen die daarbij horen, want juristen zijn echt weer andere mensen dan wiskundigen zal ik maar zeggen, aan studenten zie je dat ook al een beetje.

Vindt u het een voordeel dat u als rector een juridische achtergrond heeft?

Het is meer de mens dan de precieze achtergrond die er toe doet. Er zijn voortreffelijke rectoren met een andere achtergrond. Van de 14 universiteiten zijn er 3 juristen bij. Juristen doen het over het algemeen vrij goed als rector. Je leert natuurlijk toch als jurist scherp redeneren, taligheid is van belang, de aandacht voor menselijke verhoudingen, conflictbeslechting is belangrijk, en ik denk dat het in algemene zin helpt dat je iets weet van het juridische systeem waarbinnen universiteiten opereren. Je moet als jurist niet tegen de bètadecaan zeggen waar het onderzoek van zijn of haar faculteit over moet gaan. Dat zou heel dom zijn, net zo goed als het heel dom zou zijn als de bètadecaan of de sociale wetenschappendecaan zou zeggen wat juristen of criminologen in het KOG moeten gaan doen. Dat moeten ze echt zelf bepalen. Maar je mag wel vragen stellen: wat is je strategie, hoe werk je samen, wat heb je nodig aan internationale samenwerking, of aan gebouwen, of aan infrastructuur?

Een voorbeeld? Bij bètawetenschappen zijn er microscopen die 12 miljoen euro kosten, nog zonder het onderhoud. Dat is bijna de helft van het budget van de hele rechtenfaculteit van mijn tijd, dus daar moet je goed over nadenken: waar heb je die microscopen voor nodig, hoe ziet je onderzoek er over 5 jaar uit, dat je die dingen nog steeds nodig hebt. Dus je stelt veel vragen en je laat je natuurlijk informeren door mensen van buiten, de *peers*.

Tegelijkertijd ben je als rector ook boegbeeld van je universiteit. Je bent verantwoordelijk voor een eeuwenoude instelling, die gaat van de kleitabletten tot aan de zebra-visjes waar kankeronderzoek op gedaan wordt; een instelling die al eeuwenlang haar waarde heeft laten zien, in onderwijs en onderzoek. En dan is Leiden nog een relatief jonge universiteit: er zijn iets van 70 universiteiten ouder dan wij zijn, vanaf 1088, Bologna.

Als we rechtenstudenten vragen of ze nu een wetenschap beoefenen of een praktijkopleiding volgen, hoe zou zo'n student daar dan antwoord op kunnen geven?

Het is interessant dat de rechtenfaculteit faculteit der *Rechtsgeleerdheid* heet en niet *Rechtswetenschappen*. Ik denk dat dat verwijst naar de klassieke beroepsopleiding die het jarenlang is geweest. Van oudsher heb je de theologen, de medical school en de law school. Niet voor niks heten we ook in het Engels de *law school* (nadruk op school, red.). Het zijn allemaal verwijzingen naar dat beroep van dokter, dominee en jurist, en dat maakt het ook zo'n mooie, en gefocuste opleiding denk ik.

Het is een opleiding die heel duidelijk wetenschappelijke kanten heeft, maar het heeft ook een focus op het worden van een jurist. Tegelijkertijd weet je natuurlijk ook dat niet iedere jurist in het typische juridische beroep belandt, maar dat de jurist op veel meer plekken terecht kan. Dus het is een opleiding die heel breed is en breed inzetbaar is. En altijd zie je dezelfde competenties terugkomen: je moet goed kunnen praten, analyseren, pleiten en schrijven, en je moet goed academisch kunnen nadenken, en kunnen doordenken - niet alleen maar opzoeken in het boek. En dat is ook een verschil tussen een hbo-rechtenopleiding en een academische rechtenopleiding: een hbo-opleiding leidt studenten op tot het later kunnen vinden van een oplossing voor een probleem, maar een academie doet nog iets meer: die leidt ook op om *een probleem bij een oplossing te zoeken*.

Juist de academische opleiding maakt je breder in een wereld waarvan we niet weten hoe die er over twintig jaar uit ziet en wat bijvoorbeeld een jurist of een criminoloog dan doet. Jullie werken door tot ongeveer 2065 en we weten niet eens of de banen waar we jullie voor opleiden er dan nog zijn. Misschien is dan de hele rechtspraak en de advocatuur voor 80% gerobotiseerd en moet je dan kunnen programmeren, of daar minstens begrip van hebben. Maar academisch kunnen denken, schrijven en praten zijn de drie dingen waarvan ik denk dat we die in 2065 nog steeds nodig hebben.

In uw diesoratie bent u ingegaan op de vrijheid van meningsuiting aan de universiteit. Welk belang hecht u aan open wetenschappelijke debat?

Vrijheid van meningsuiting is cruciaal, het staat zo ook in onze kernwaarden. In de universiteit moet iedere vraag gesteld en iedere vraag ook in vrijheid beantwoord kunnen worden. En ik vind het mijn taak mensen daar steeds aan te herinneren: dat de vrijheid van het geschreven woord, van het debat en van de discussie verzekerd moet zijn aan de universiteit. Waar ik me zorgen over maakte is dat ik zo vaak werd aangesproken op Paul Cliteur, Afshin Ellian, Geerten Waling of Leo Lucassen. "Je moet ze er als rector op aanspreken, zeggen dat ze ermee ophouden". Dat vind ik zeer gevaarlijk. En daarom heb ik er op de verjaardag van de universiteit iets over gezegd.

Wat is het advies dat u aan de eerstejaars mee wilt geven?

Laat het toeval zijn werk doen; ga je carrière niet op je 18e zitten plannen, maar geef het toeval de ruimte. Kijk naar hoe het bij mij ging! Geef serendipiteit in je leven een kans. Doe de dingen die je mooi vindt, reflecteer regelmatig een beetje op jezelf, maar ga vooral niet te veel plannen, want echt, niemand weet hoe de wereld er in 2065 uit ziet. **N**

Het homohuwelijk over

Kanttekeningen bij HvJ EU (GK) 5 juni 2018, C-673/16,

Eerder dit jaar schreef ik over de conclusie van advocaat-generaal Wathelet¹ in de zaak van Robert Hamilton en Adrian Coman inzake het vrij verkeer voor echtgenoten van gelijk geslacht binnen de EU.² Degenen die begin juni het nieuws volgden is het wellicht niet ontgaan dat het Hof van Justitie inmiddels uitspraak heeft gedaan in die zaak: de bepalingen inzake het vrij verkeer van personen voor echtgenoten gelden evenzeer voor huwelijken van personen van verschillend als van gelijk geslacht.

Feiten en procesverloop

Adrian Coman is een Roemeen die tevens de Amerikaanse nationaliteit bezit. In 2010 – toen hij overigens werkzaam was bij het Europees Parlement – is hij in Brussel – België kent sinds 2004 het homohuwelijk – getrouwd met Claibourn Robert Hamilton, een Amerikaan. Twee jaar later hebben zij de vereiste verblijfsvergunningen in Roemenië aangevraagd voor Hamilton, die geen EU-burger is en dus geen eigen verblijfsrecht bezit op grond van Richtlijn 2004/38/EG; het verzoek werd afgewezen door de Roemeense autoriteiten, die van mening waren dat, nu het Roemeense recht het homohuwelijk niet erkent, Hamilton geen “echtgenoot” is in de zin van artikel 2(2)(a) van die richtlijn en hij daarom geen afgeleid verblijfsrecht heeft.

Coman en Hamilton hebben tegen die beslissing beroep ingesteld bij de Roemeense rechter, die een prejudiciële vraag heeft gesteld aan het Grondwettelijk Hof over de verenigbaarheid van de relevante bepalingen uit het Roemeense Burgerlijk Wetboek met de grondwet. Het Grondwettelijk Hof heeft vervolgens prejudiciële vragen voorgelegd aan het Hof van Justitie over de uitlegging van de richtlijn, die als volgt luiden:³

“1) Omvat het begrip “echtgenoot” in artikel 2, punt 2, onder a), van richtlijn 2004/38, gelezen in samenhang met de artikelen 7, 9, 21 en 45 van het Handvest, de echtgenoot van hetzelfde geslacht, afkomstig uit een staat die geen lid is van de Europese Unie, van een burger van de Europese Unie met wie die burger wettig is getrouwd krachtens de wet van een lidstaat die niet het gastland is?

2) Vereisen, indien het antwoord op de eerste vraag bevestigend is, artikel 3, lid 1, en artikel 7, lid [2], van richtlijn 2004/38, gelezen in samenhang met de artikelen 7, 9, 21 en 45 van

het Handvest, dat de lidstaat die gastland is, een verblijfsrecht op zijn grondgebied toekent voor een periode van meer dan drie maanden aan de echtgenoot van hetzelfde geslacht van een burger van de Europese Unie?”

Oordeel van het Hof

Het Hof opent met de vaststelling dat het begrip “echtgenoot” geslachtsneutraal is en dus ook kan slaan op een echtgenoot van gelijk geslacht; het ontbreken van een verwijzing naar het nationale recht brengt met zich mee dat de definitie van “echtgenoot” ook niet afhankelijk kan zijn van het recht van de lidstaat.⁴ Het Hof voegt toe dat het nog altijd de lidstaten zelf zijn die bepalen of ze wel of geen homohuwelijk invoeren – een opmerking ten overvloede die er vooral toe lijkt te dienen bepaalde lidstaten, waaronder Roemenië, enigszins gerust te stellen: het Hof zal hen geen homohuwelijk “opdringen”.⁵ De kern van de redenering volgt: indien de definitie van “echtgenoot” afhankelijk zou zijn van het nationale recht, kan het recht op vrij verkeer van land tot land verschillen, en dat zou een beperking van het vrij verkeer vormen.⁶

Rechtvaardigingen voor een dergelijke beperking zijn mogelijk, maar zij dienen gebaseerd te zijn op “objectieve overwegingen van algemeen belang” die evenredig zijn aan een rechtmatig doel.⁷ Verschillende lidstaten hebben betoogd dat sprake is van dergelijke rechtvaardigingen: het huwelijk als verbintenis tussen man en vrouw is van groot belang voor de nationale identiteit en voor de openbare orde, en de Unie is ingevolge artikel 4(2) VEU verplicht de nationale identiteiten van de lidstaten te respecteren.

S. Peers, ‘Love wins in the CJEU: Same Sex Marriages and EU free movement law’, EU Law Analysis Blog 5 juni 2018, eulawanalysis.blogspot.com.

de grenzen (II)

ECLI:EU:C:2018:385 (*Coman e.a.*)

Joris van de Riet

Die redenering gaat echter niet op: “openbare orde” dient nauw te worden geïnterpreteerd,⁸ en het feit dat paren van gelijk geslacht ook een beroep zouden kunnen doen vormt bepaald geen gevaar voor de openbare orde.⁹

Ten overvloede herhaalt het Hof overigens nog dat “de verplichting voor een lidstaat om een huwelijk tussen personen van gelijk geslacht ... te erkennen enkel met het oog op toekenning van een afgeleid verblijfsrecht aan een derdelander, geen afbreuk doet aan het in het nationale recht ... omschreven instituut van het huwelijk, dat ... behoort tot de bevoegdheid van de lidstaten.”¹⁰

Voor de goede orde vermeldt het Hof ten slotte nog dat maatregelen die het vrij verkeer van personen beperken niet in strijd mogen komen met het Handvest van de Grondrechten – en een maatregel die grof discrimineert op basis van seksuele geaardheid is duidelijk in strijd met artikel 21(1) Handvest. Het Hof verwijst daarbij nog naar enige rechtspraak van het EHRM die dit oordeel bevestigt.¹¹ Het concludeert dan ook dat

“in een situatie waarin een burger van de Unie zijn recht van vrij verkeer heeft uitgeoefend doordat hij zich in overeenstemming met de voorwaarden van artikel 7, lid 1, van richtlijn 2004/38 heeft begeven naar en daadwerkelijk heeft verbleven in een andere lidstaat dan die waarvan hij de nationaliteit bezit, en daar een gezinsleven heeft opgebouwd of bestendig met een derdelander van hetzelfde geslacht, met wie hij in de echt is verbonden door een in het gastland wettig gesloten huwelijk, artikel 21, lid 1, VWEU aldus moet worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat de bevoegde autoriteiten van de lidstaat waarvan de burger van de Unie de nationaliteit bezit, aan de derdelander een verblijfsrecht op het grondgebied van deze lidstaat weigeren op grond dat het recht van deze lidstaat het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht niet erkent.”¹²

Commentaar

Wat als eerste opvalt aan het arrest *Coman* is de relatief beperkte lengte en de tamelijk droge redenering. Men verwachtte van het Hof geen dramatische formuleringen en principiële betogen¹³ in de trant van het Amerikaanse Supreme Court over het huwelijk als een “far-reaching legal recognition of the intimate relationship between

two people”¹⁴ of dat “[n]o union is more profound than marriage, for it embodies the highest ideals of love, fidelity, devotion, sacrifice and family.”¹⁵ ’s Hofs arrest lijkt wat dat betreft meer op een casus Europees recht voor tweedejaars studenten: is er een beperking? (Ja) Is er rechtstreekse discriminatie? (Neen) Is er indirecte discriminatie? (Ja) Is er een rechtvaardiging? (Neen) Pas aan het einde, in iets wat meer wegheeft van een overweging ten overvloede – het heeft immers al afgerekend met de stelling van Roemenië dat er een rechtvaardiging kan worden gevonden in de openbare orde of de constitutionele identiteit – zegt het Hof heel even iets over de rechten van homoseksuelen – op een tamelijk droge en juridisch-technische manier – om vervolgens direct naar de – logischerwijs uit hetgeen is overwogen volgende – conclusie te gaan.

Een tweede opvallend punt is dat het Hof veel moeite doet om aan bepaalde lidstaten – te denken valt aan Roemenië, Polen, Litouwen – duidelijk te maken dat dit arrest géén verplichting om het homohuwelijk in te voeren met zich meebrengt. De redenering bevat aan het begin al de vaststelling dat het familierecht een uitdrukkelijke bevoegdheid van de lidstaten vormt¹⁶ en later volgt een lange overweging waarin meerdere malen wordt benadrukt dat hier enkel sprake is van een erkenning van huwelijken voor zover relevant voor het Unierecht: “Deze verplichting betekent niet dat [het gastland] het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht in zijn wetgeving moet opnemen.”¹⁷ De schijnbare angst van sommige lidstaten dat het Hof hen zou dwingen het homohuwelijk in te voeren was overigens volkomen ongegrond: de verdeling van bevoegdheden tussen de Unie en de lidstaten brengt met zich mee dat het Unierecht daar helemaal niet toe kán verplichten: het Unierecht is namelijk enkel van toepassing op grensoverschrijdende situaties, en het regelen van de burgerlijke staat wordt door het Hof beschouwd als een puur interne zaak.¹⁸

De uitkomst van het arrest zal uiteindelijk weinig verbazing wekken: gelet op ’s Hofs eerdere rechtspraak, het evidente probleem van discriminatie dat zou ontstaan bij een ontkennend antwoord en uiteraard de positieve conclusie van advocaat-generaal Wathelet viel het te verwachten dat het arrest in deze richting zou uitvallen. Er moeten echter een paar kanttekeningen worden geplaatst bij de inhoud, met name op plekken waar het arrest afwijkt van de conclusie.

Allereerst verdient opmerking dat het Hof veel nadruk legt op het vereiste van het “daadwerkelijk verblijf” in de andere lidstaat. Het gaat er niet enkel om dat lidstaten *elke* huwelijk dat in een andere lidstaat rechtsgeldig is gesloten moeten erkennen; er moet sprake zijn van een zeker tijdsverloop in die andere lidstaat, namelijk ten minste drie maanden.¹⁹ Dat is gedeeltelijk het gevolg van de specifieke situatie waar hier sprake van is: Coman is een Roemeen die in een andere lidstaat – België – is getrouwd. Zou Coman een Belg zijn geweest, dan was dit vereiste overbodig geweest. Het toevoegen van een extra eis van bestendig verblijf maakt het gebruiken van een “U-bocht” – bijvoorbeeld: een Roemeen die enkel en alleen naar België gaat om daar in het huwelijk te kunnen treden met een derdelandse man en daarna mét echtgenoot terugkeert naar Roemenië – moeilijker: men zal nu in ieder geval een tijdje in een andere lidstaat moeten wonen.

Het tweede opvallende aspect is dat het Hof consequent spreekt van een huwelijk *gesloten in een andere lidstaat*. Dat zou op zich eveneens verklaard kunnen worden vanuit de zaak zelf: Coman en Hamilton zijn immers getrouwd in België, dus het Hof spreekt over hun situatie. Men zou er echter zeer wel *a contrario* uit kunnen afleiden dat huwelijken gesloten in derde landen dus niet binnen de Unie worden erkend.²⁰ Of dat ook zo is, zal de tijd leren: het is nu wachten op een homopaar dat aan die omschrijving voldoet dat besluit naar Roemenië (of een andere oostelijke lidstaat) te verhuizen.²¹

Tot besluit

Niettegenstaande bovengenoemde kanttekeningen is *Coman* geheel terecht ontvangen als een belangrijke mijlpaal in de bescherming van LHBT-rechten in de Europese Unie.²² Het wordt wel vergeleken met zijn Amerikaanse tegenhanger *United States v. Windsor* uit 2013. Ook daarin stond de definitie van “echtgenoot” op federaal niveau centraal en werd geoordeeld dat daaronder ook echtgenoten van gelijk geslacht vallen.²³ *Windsor* staat echter in de schaduw van het twee jaar later gewezen *Obergefell v. Hodges*, waarin het Supreme Court de redenering uit *Windsor* doortrok en oordeelde dat ook de staten personen van gelijk geslacht niet mogen uitsluiten van het huwelijk. Zulk een uitspraak is – zoals het Hof in *Coman* herhaaldelijk benadrukt – op Europees niveau onmogelijk: het Unierecht reikt niet zó ver in de bevoegdheden van de lidstaten.²⁴ Een dergelijk arrest zou enkel van het EHRM kunnen komen, dat vooralsnog heeft geweigerd dat oordeel te vellen, maar er wel steeds dichterbij komt met arresten als *Oliari/Italië*.²⁵ In de tussentijd is Europa – van oudsher toch een voorvechter van gelijke rechten, maar nu achterlopend op de Verenigde Staten²⁶ – in ieder geval weer een beetje bij de tijd op het gebied van het homohuwelijk. *Seid umschlungen, Millionen / Diesen Kuß der ganzen Welt!*²⁷

1. Concl. A-G M.H.M.J.F.C. Wathelet, ECLI:EU:C:2018:2, bij HvJ EU 5 juni 2016, C-673/16 (*Coman e.a.*).
2. J.T.J. van de Riet, ‘Het homohuwelijk over de grenzen. De betekenis van “echtgenoot” in de EU-Burgerschapsrichtlijn’, *NOVUM* (39) 2018, afl. 1, p. 10-12.
3. Het Grondwettelijk Hof heeft subsidiair nog de vraag gesteld of, indien het antwoord op de hier genoemde vragen ontkennend luidt, gelijkgeslachtelijke echtgenoten eventueel wel onder de “partner met wie de burger van de Unie een deugdelijk bewezen duurzame relatie heeft” van art. 3(2)(b) Richtlijn 2004/38/EG vallen. Gelet op het antwoord op de eerste twee vragen hoeven vraag drie en vier echter niet te worden beantwoord.
4. *Coman*, §34-36.
5. *Coman*, §37.
6. *Coman*, §39-40.
7. *Coman*, §41.
8. Onder verwijzing naar o.a. HvJ EU 13 juli 2017, C-193/16, ECLI:EU:C:2017:542, §18 (E.).
9. *Coman*, §44 en 46.
10. *Coman*, §45.
11. *Coman*, §47-50.
12. *Coman*, §51.
13. Die zijn er overigens wél wanneer het Hof de kans ziet het Unierecht nog wat autonomer en bijzonderder te verklaren: klassiek is natuurlijk HvJ EU 18 januari 1963, 26/62, ECLI:EU:C:1963:1, *Jur.* 1963, p. 3, hier p. 23 (*Van Gend & Loos*): “dat de Gemeenschap in het volkenrecht een nieuwe rechtsorde in het volkenrecht vormt, ten bate waarvan” – afijn, de meeste rechtenstudenten kunnen deze zin zelf waarschijnlijk wel afmaken.
14. *United States v. Windsor*, 570 U.S. (2013), p. 20 (Kennedy J.).
15. *Obergefell v. Hodges*, 576 U.S. (2015), p. 28 (Kennedy J.).
16. *Coman*, §37.
17. *Coman*, §45.
18. Zie bijv. HvJ EG 1 april 2008, C-267/06, ECLI:EU:C:2008:179, §59, *Jur.* 2008, p. I-1757 (*Maruko/Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*); HvJ EU 10 mei 2011, C-147/08, ECLI:EU:C:2011:286, §39, *Jur.* 2011, p. I-3591 (*Römer/Hamburg*); HvJ EU 12 december 2013, C-267/12, ECLI:EU:C:2013:823, §26 (*Hay*). Merk overigens op dat eventuele verordeningen op het gebied van het familierecht enkel met unanimiteit in de Raad kunnen worden vastgesteld (art. 81(3) VWEU). Elke lidstaat heeft daar dus een vetorecht.
19. Onder verwijzing naar HvJ EU 12 maart 2014, C-456/12, ECLI:EU:C:2014:135, §50 en 61 (*O. & B.*).
20. Opgemerkt door S. Peers, ‘Love wins in the CJEU: Same Sex Marriages and EU free movement law’, *EU Law Analysis Blog* 5 juni 2018, eulawanalysis.blogspot.com.
21. U. Belavusau, ‘The Federal Rainbow Dream: On Free Movement of Gay Spouses under EU Law’, *Verfassungsblog* 5 juni 2018, verfassungsblog.de merkt op dat er procedurele redenen zijn voor het feit dat het uitzonderlijk lang heeft geduurd voordat een zaak als *Coman* voor het Hof kwam.
22. ‘Homopartner heeft verblijfsrecht in hele Europese Unie’, *Trouw* 6 juni 2018, p. 14.
23. *United States v. Windsor*, 570 U.S. ____ (2013), p. 25-26 (Kennedy J.).
24. J.J. Rijpma, ‘A spouse is a spouse’, *Regulating for Globalization* 8 juni 2018, regulatingforglobalization.com.
25. Zie verder bijv. ook N. Markard, ‘Dropping the Other Shoe: *Obergefell* and the Inevitability of the Constitutional Right to Equal Marriage’, *German LJ* (17) 2016, afl. 3, p. 531-533.
26. A. Tryfonidou, ‘Awaiting the ECJ Judgment in *Coman*: Towards the Cross-Border Legal Recognition of Same-Sex Marriages in the EU?’, *EU Law Analysis Blog* 5 maart 2017, eulawanalysis.blogspot.com. Merk overigens wel op dat de EU aanzienlijk verder is dan de VS waar het bijvoorbeeld discriminatie op de werkvloer betreft.
27. Uit Schillers *Ode an die Freude*, het (officieuze) volkslied van de EU.

Facultaire Introductieweek voor eerstejaarsstudenten

3 september - 7 september 2018

Op 3 september start wederom de facultaire Introductieweek waarin onze faculteit alle nieuwe eerstejaarsstudenten Rechtsgeleerdheid en Criminologie ontvangt.

Doel

De Introductieweek heeft als doel de eerstejaarsstudenten welkom te heten op onze faculteit en hen te begeleiden bij hun letterlijke en figuurlijke eerste stappen binnen de faculteit als student van een juridische of criminologische opleiding. De Introductieweek bestaat uit verschillende interessante, inhoudelijke en leuke activiteiten. Aanwezigheid tijdens de Introductieweek is verplicht.

Programma

De kennismaking start met een informatief introductiecollege voor de studenten. Tijdens dit college ontvangen zij handige tips voor hun studententijd en krijgen zij de gelegenheid vragen te stellen aan tweedejaars en ouderejaars rechten- en criminologiestudenten.

Op dinsdag 4 september zal Ard van der Steur, oud-minister en alumnus van onze faculteit, een inspirerend taal- en retoricacollege geven waarin hij het belang van taal en welsprekendheid tijdens de studie en daarna zal toelichten. Aan het eind van het college ontvangen de eerstejaars een (speciaal voor hen gedrukt) boek dat juristen en criminologen belangrijke inzichten kan meegeven. De titel van het boek blijft nog even geheim, maar om een tipje van de sluier op te lichten alvast een citaat van de schrijver: 'Wel geloof ik dat mijn onderwerpen mensen bezig zouden moeten houden. Ze moeten beseffen dat iemand die slechte dingen doet, niet altijd een naar persoon is. Alles heeft twee kanten.'

Bovendien staat op dinsdag 4 september een informatiemarkt van allerlei interne en externe (studie) verenigingen, instanties en faculteitsfunctionarissen op het programma. Zij vertellen onder meer welke mogelijkheden er zijn voor het verrichten van nuttige en interessante nevenactiviteiten gedurende de studietijd, ook al in het eerste studiejaar.

Tijdens de informatiemarkt wordt *Taal uit de Zaal* uitgedeeld aan de eerstejaars. In dit boek illustreert strafrechtadvocaat Mark Teurlings het belang van goed taalgebruik aan de hand van anekdotes uit de rechtspraktijk. Mark Teurlings zal een gedeelte van de tijd aanwezig zijn op de informatiemarkt om zijn boek voor de eerstejaars te signeren.

Later in de week, op woensdag 5 september, volgen interactieve gastlezingen met enkele bijzondere gastsprekers voor zowel de criminologiestudenten als de rechtsgeleerdheidstudenten. Dit jaar staat het juridische gastcollege in het teken van strafzaken en (social) media. Aan het woord komen een rechter, een officier van justitie en een advocaat. Zij hebben ruime ervaring met de media, bijvoorbeeld door publiciteit in zaken rond de moorden op filmmaker Theo van Gogh en vastgoedhandelaar Willem Endstra en de Schipholbrand (waarbij 11 gedetineerden omkwamen). Bij de criminologische gastlezing vertellen Tom Molenaar (politie), Sandra Hauwert (actief in de fraude-opsporing) en Linda Oostendorp (werkzaam voor het Regionaal Informatie en Expertise Centrum bij de opsporing van georganiseerde misdaad) over hun studietijd en hun huidige werkzaamheden. Natuurlijk is er bij beide gastlezingen gelegenheid vragen te stellen.

Ten slotte brengen de eerstejaars tijdens de Introductieweek een bezoek aan de filmzalen van het Trianon. Zij kijken naar een film (waarvan wij de titel nog even voor ons houden) met juridische en criminologische aspecten. In de film komen verschillende lastige (ethische) dilemma's aan de orde. Na afloop geven docenten van de faculteit een toelichting op de film waarbij stil wordt gestaan bij verschillende dilemma's. De filmsessie wordt afgesloten met een drankje in het Trianon.

LLP

Tijdens de Introductieweek vinden ook de eerste drie LLP-bijeenkomsten plaats. Hierbij maken de studenten kennis met elkaar en hun docent- en studenttutor, worden zij geïnformeerd over het facultaire leven, is er aandacht voor taal en de taaltoets, en vindt een instructie plaats voor het zoeken in de wettenbundels en het lezen van rechtspraak.

Meer informatie over de Introductieweek en LLP is te vinden in het welkomstpakket dat je ontvangt op de faculteitendag tijdens de EL CID-week, op dinsdag 14 augustus 2018. Welk onderdeel van het LLP- en Introductieweekprogramma wanneer en waar plaatsvindt, vind je in je tutorgroepenrooster en in het programmavel van de Introductieweek.

Wij zien je graag bij de vliegende start van je studie. Tot 3 september!

De organisatoren van de Introductieweek

Prof. Alex Geert Castermans is hoogleraar burgerlijk recht. Eerder was hij universitair docent, advocaat en voorzitter van de Commissie gelijke behandeling.

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

Over mijn karakter laat ik liever niet te veel los, al was het maar omdat ik het knap lastig vind over mijzelf te spreken.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Tegenslag en tegenspraak, hoe ga je daarmee om? Ik bewonder mensen met incasserings- en relativiseringsvermogen.

Wat is de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Juristen dienen steeds bereid te zijn een zaak vanuit het perspectief van 'de ander' te bekijken.

Wat is uw favoriete bezigheid?

Mijn favoriete cocktail? Lezen, denken, luisteren, schrijven, praten en doen wat je zoal met je naasten doet.

Wat is uw voorstelling van de grootste ellende?

Bij gebrek aan persoonlijke ervaring hebben wij beelden nodig om te begrijpen waarom, bijvoorbeeld, het geweldsmonopolie bij de staat behoort te rusten en moet worden beteugeld. Eén van die beelden is het schilderij 'Guernica' van Pablo Picasso. Daar kan geen tekstboek tegen op. Een paar jaar geleden ging een groep Leidse rechtenstudenten op studiereis naar Madrid. Zij sloegen de Guernica over, terwijl één blik op het schilderij meer zegt dan een dagenlang bezoek aan rechterlijke colleges en advocatenkantoren.

“Een blik op Guernica zegt meer dan een dagenlang bezoek aan rechterlijke colleges en advocatenkantoren.”

Wie is uw favoriete schrijver?

De favorieten wisselen elkaar af. De dierbaarste is Hermann Hesse. Ik las zijn Siddhartha voor aan iemand die zelf niet meer kon lezen. Zijn woorden, uitgesproken, bereiken het effect dat er mee werd beoogd: de concentratie op het moment.

Welk fictieve personage bewondert u het meest?

Olmo Dalcò, uit de film Novecento van Bernardo Bertolucci. Olmo is Italiaanse boerenzoon. Hij leefde zo'n honderd jaar geleden. Hij verzette zich tegen de landeigenaar en tegen het opkomend fascisme. De Franse acteur die Olmo Dalcò zo indringend heeft gespeeld is een paar jaar geleden om fiscale redenen zijn land ontvlucht, heeft Vladimir Poetin omhelsd en is Russisch staatsburger geworden. Gérard Depardieu is dus of een verduiveld goede speler of er is sinds 1976 in zijn leven iets grondig misgegaan.

Wat is uw favoriete wet?

Zonder twijfel het Burgerlijk Wetboek, in het bijzonder de boeken 3 en 6, de basis van het contractenrecht, met autonomie en vertrouwen als uitgangspunt. Mensen mogen zich uitgenodigd voelen het heft in eigen hand te nemen - hun eigen wet te schrijven met de zegen van het gezag.

“Mensen mogen zich uitgenodigd voelen het heft in eigen hand te nemen - hun eigen wet te schrijven met de zegen van het gezag.”

Welk levend persoon bewondert u het meest?

Vanuit het perspectief van de rechtsstaat vind ik onze minister van Justitie en Veiligheid Grapperhaus toch wel een bewonderenswaardige *daredevil*. Een gerespecteerd advocaat en hoogleraar arbeidsrecht die zijn professionele bestaan heeft ingeruild voor een positie in de politiek. Hij kan de hand schudden van de nieuwe premier van Italië, voorheen hoogleraar privaatrecht aan de Universiteit van Florence, als ik hem mag geloven. Ik wens ze allebei *in bocca al lupo*, sterkte in de bek van de wolf. Premier Conte zal antwoorden: *Crepi*, dat hij moge creperen.

Wie uit de geschiedenis zou u wel (voor even) willen zijn?

Ik zou wel eens in de huid van een vrouw willen kruipen, en dan van één die de wereld had kunnen veranderen. Nadezjda Alliloejeva, voor even dan. Ze stierf op 8 november 1932, na een diner ter gelegenheid van het derde lustrum van de Russische revolutie. Wat was er gebeurd? Zelfmoord? Ik zou in plaats van mijzelf mijn man hebben kunnen doodschieten. Maar ja, waar waren we in Europa geweest als we in de Tweede Wereldoorlog Jozef Stalin hadden moeten missen?

Met Alex Geert Castermans

Nathan Oosthoek

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Artikel 3:43 BW is geschreven voor rechters, advocaten, notarissen en deurwaarders die een zaak verwerven waarover een gerechtelijke procedure loopt. De beroepsethiek is in het geding, maar – zeg ik mijn collega Van Boom na – de vermogensrechtelijke gevolgen zijn nogal lukraak geregeld.

“Wat was er gebeurd? Zelfmoord? Ik zou in plaats van mijzelf mijn man hebben kunnen doodschieten.”

Aan welke eigenschap heeft u een hekel?

Bij tegenspraak en tegenslag wijzen naar anderen en ongenoegen uiten over ‘het proces’ in plaats van een kwestie inhoudelijk te analyseren.

Wat is de meest overgewaardeerde deugd?

Een gynaecoloog verkracht een patiënt. De patiënt vraagt in rechte schadevergoeding. De vordering wordt toegewezen, zij het gematigd met toepassing van artikel 6:109 BW, omdat de gynaecoloog als gevolg van zijn misstap nog maar weinig te makken heeft. Dit beroep op barmhartigheid kwam mij te vroeg: laat die man werk zoeken en door de jaren heen zijn schuld aflossen naar draagkracht.

“Dit beroep op barmhartigheid kwam mij te vroeg.”

Wie is uw favoriete componist/muzikant?

Ik heb vier keer meegezongen in het koor van de Mattheus Passion van Johann Sebastian Bach. De koorrepetities namen steeds zo’n vier maanden in beslag. Pas bij de generale repetitie kwam het orkest erbij. Dat was wat je noemt een goddelijke ervaring. Sindsdien is Bach mijn favoriet, maar je mag me ook met *Lovely Day* van Bill Withers wakker maken hoor.

Wat is uw favoriete reis?

Als het gaat om het einddoel, dan is favoriet een Italiaans dorp aan de Tirreense kust. De reis heen en terug gaat langs vaste plekken, voor kaasfondue en abrikozen. Weinig avontuurlijk dus, maar altijd een bron van inspiratie.

Welke historische figuren veracht u het meest?

De vraag is wat we met de cynici van vandaag aan moeten. Voor het antwoord kun je die van het verleden beter kennen dan verachten.

Wat is uw favoriete arrest?

Net als Tineke Cleiren: Lindenbaum/Cohen, bijna 100 jaar geleden gewezen. Spreekt voor zichzelf.

“Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen last.”

Wat is uw motto?

Dan toch iets persoonlijks: doe als de lelies op het veld. Wat er al eeuwen mee wordt bedoeld is dat je je geen zorgen moet maken voor de dag van morgen, want de dag van morgen zorgt wel voor zichzelf. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen last. Natuurlijk moet je wel je best doen. Je moet ook vooruit kijken. Maar je moet je niet laten belemmeren door wat er morgen mis zou kunnen gaan.

N

De Rotterdamse

Zijn zogeheten ‘patsercontroles’

‘*W*e gaan ze uitkleden op straat’. Nee, deze quote is niet afkomstig van de voorman van een willekeurig goksyndicaat of drugskartel, maar komt toch echt uit de mond van de korpschef van de Rotterdamse politie, Frank Paauw.¹ De opmerkelijke uitspraak heeft betrekking op een proef die sinds kort in Rotterdam-West gestart is, en waarbij agenten dure spullen mogen afpakken van jongeren als deze niet kunnen verklaren hoe ze deze hebben bekostigd. Dit profileren op patsergedrag en uiterlijk vertoon moet criminele jongeren leren dat misdaad niet loont; de politie zegt zich immers te richten op een bepaalde groep jongeren van wie bekend is dat zij zich een dergelijke levensstijl niet door hun legale inkomsten kunnen veroorloven. Ook justitie doet mee, het OM zal per individueel geval bepalen welke kledingstukken wel en niet in beslag mogen worden genomen. Juist op de juridische haalbaarheid van de proef is echter felle kritiek, verschillende strafrechtadvocaten maakten het concept reeds met de grond gelijk. Hun reacties variëren van ‘*spierballentaal*’ tot ‘*simpelweg ontoelaatbaar*’.² Naast het aantasten van de lichamelijke integriteit in de vorm van het ontdoen van kleding bestaat volgens hen eveneens een zeer hoog risico op etnisch profileren, een term die de Nationale Politie juist graag van zich af wil schudden. Toch is de omstreden proef in bepaalde Rotterdamse wijken inmiddels van start gegaan en ook de gemeenteraad in Amsterdam is inmiddels geënthousiasmeerd door het idee.³ Maar hoe wenselijk zijn deze ‘patsercontroles’ nou echt?

Het juridische aspect

Ten eerste dient nader gekeken te worden naar de wettelijke grondslag waarop deze aanhoudingen gebaseerd horen te zijn. De bevoegdheid om een verdachte aan te houden buiten het geval van ontdekking op heterdaad wordt gegeven in art. 54 Sr. Een cruciaal gegeven in dat artikel is dat degene die wordt aangehouden verdachte behoort te zijn van enig strafbaar feit. De politie in Rotterdam moet dus precies weten wie ze staande kunnen houden, en vooral ook waarom. Het vergt zeer nauwkeurig opsporingswerk om te voorkomen dat iemand zonder grondslag wordt aangehouden. Wanneer de verdachte is aangehouden mag hij aan zijn kleding worden onderzocht op bewijsmateriaal krachtens art. 56 Sr.⁴ Voor inbeslagname van dit bewijsmateriaal is er een verscheidenheid aan mogelijkheden voor de politie, maar degene die het meest van toepassing is op de *patserproef* wordt omschreven in art. 94 Sv:

“Vatbaar voor inbeslagname zijn alle voorwerpen die kunnen dienen om de waarheid aan de dag te brengen of om wederrechtelijk verkregen voordeel, als bedoeld in artikel 36e van het Wetboek van Strafrecht, aan te tonen.”

“Het afpakken van kledingstukken omdat ze mogelijk met crimineel geld gefinancierd zijn is dus op zijn zachtst gezegd een zeer vrije interpretatie van de wettekst.”

Bij deze bepaling dienen echter wel behoorlijke kanttekeningen te worden geplaatst. Er moeten namelijk ernstige bezwaren bestaan tegen de verdachte, en de inname moet in het belang van het onderzoek zijn. Het afpakken van kledingstukken omdat ze mogelijk met crimineel geld gefinancierd zijn is dus op zijn zachtst gezegd een zeer vrije interpretatie van de wettekst. Wanneer een verdachte door het zich ontdoen van zijn kleding (bijna) naakt komt te staan is dat zoals eerder genoemd bovendien een flinke inbreuk op de lichamelijke integriteit. De agenten zullen zich dus aan hele strikte regels moeten houden, en kunnen niet zomaar kledingstukken vorderen. Zelfs bij een ‘redelijk vermoeden’ bestaat er nog de kans dat de afgepakte kledingstukken als onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal gelden. Er moet namelijk een directe link bestaan tussen de inbeslaggenomen kledingstukken en de criminele activiteiten, en dat valt, tenzij het gaat om winkeldiefstal, erg lastig te bewijzen.

De grondslag voor de inbeslagname is dus een flinke oprekking van de wettekst, maar niet per definitie onrechtmatig. Toch zijn de twijfels van de strafrechtadvocaten allesbehalve ongegrond, het is immers maar de vraag of dergelijke inbeslagnames standhouden voor de strafrechter.

Het morele aspect

Het tweede grote punt van bezwaar gaat niet in op juridische details maar is van morele aard, en betreft de selectie van verdachten op hun dure merkkleding. Als het dragen van dure kleding het criterium is voor een controle is dat vrij subjectief. Volgens strafrechtadvocaat Paul Verweijen, gespecialiseerd op het gebied van etnisch profileren, ligt willekeur dan ook op de loer bij de aanhoudingen: *“Ik weet nu al wie hier mee te maken krijgen: mensen met een donkere huidskleur. Ik ben jong, blank en draag mooie kleren, maar zal nooit staande worden gehouden. Mijn Turkse collega daarentegen, die regelmatig in de mooie auto van zijn*

Modopolitie

wel wenselijk?

Jurian Bos

*baas wordt aangehouden, is wel de klos.*⁵ Ook de Rotterdamse ombudsvrouw Anne Mieke Zwaneveld voorziet deze gevaren en vermoedt dat de controles zich vooral gaan richten op jongeren met een migratieachtergrond.⁶

Deze zorgen zijn waarschijnlijk niet onterecht. Wanneer er, zoals in dit geval, geen objectieve en heldere rechtvaardiging voor controles is kunnen andere factoren een rol gaan spelen. De meest recente criminaliteitscijfers van het CBS tonen aan dat personen met een Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond zes keer zo vaak verdacht zijn dan personen met een Nederlandse achtergrond.⁷ Er bestaat een grote kans dat agenten zich bij deze controles (on)bewust dus ook vaker op jongeren met een dergelijke achtergrond richten, de kans is namelijk statistisch gezien groter dat zij door de politie verdacht worden van criminele activiteiten. Dit sorteren op achtergrond gebeurde namelijk ook al bij verkeerscontroles door de politie.⁸ De situatie die hier geschetst wordt noemen we etnisch profileren.

“De vermoedelijke aanpak zou haaks staan op de nieuwe weg die de Nationale Politie onlangs is ingeslagen.”

De vermoedelijke aanpak zou haaks staan op de nieuwe weg die de Nationale Politie onlangs is ingeslagen. In een nieuw handelingskader, dat eind december met veel bombarie werd gepresenteerd, staat dat er voortaan alleen nog onderscheid gemaakt mag worden op grond van huidskleur, afkomst of religie als daarvoor een “objectieve rechtvaardiging” bestaat. Daaronder verstaat de politie bijvoorbeeld een dadersignaleмент. Een persoon controleren omdat diegene tot een groep behoort die in misdaadstatistieken oververtegenwoordigd is, of omdat diegene “niet thuishoort” in een buurt, mag vanzelfsprekend niet meer.⁹

De politie zal dus niet meer lukraak jongeren aan een controle kunnen onderwerpen, er moet echt een verdenking op de persoon in kwestie rusten. Als iedere jongere met een dure jas gecontroleerd zou worden is het eind immers zoek. Dit probleem wordt door de politie zelf echter al deels ondervangen, de controles zullen zich met name richten op een bepaalde groep jongeren waarvan bekend is dat zij hun geld verdienen met criminele activiteiten. De vraag is dan echter waarom de agenten het bij het simpelweg innemen van kleding en

dure spullen van de verdachte laten, als er zoveel meer mogelijkheden zijn. Waarom vernederen, als straffen veel meer op zijn plaats is?

“Waarom vernederen, als straffen veel meer op zijn plaats is?”

Het vonnis

De proef is op zijn zachtst gezegd dus discutabel te noemen. Begrijp me niet verkeerd, een grondig offensief tegen drugscriminelen valt uiteraard toe te juichen. Of deze aanpak daarvoor zorgt valt echter te betwijfelen. Het risico van etnisch profileren ligt immers op de loer, en tevens bestaan er veel effectievere manieren dan het simpelweg afpakken van kleding of spullen. Een nadere kritische blik op dit plan kan daarom zeker geen kwaad. De vraag is namelijk of Nederland wel zit te wachten op nóg een Modopolitie. **N**

Dit artikel is eerder verschenen in NOVUM jaargang 39, nummer 1, februari 2018.

1. *Trouw*, 4 januari 2018, ‘Rolexjacht’ Rotterdamse politie stuit op hevige kritiek’
2. *AD*, 4 januari 2018, ‘Zware kritiek op afpakken dure kleding van jeugdige patsers’
3. *Het Parool*, 4 januari 2018, ‘Rotterdamse patseraanpak vindt ook steun in Amsterdam’
4. Wanneer de verdachte vooraf is onderzocht aan zijn kleding, hoeft dit niet altijd te leiden tot bewijsuitsluiting (Hof Den Haag, 23 april 2010, LJN: BM4475 en HR 7 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:36). Dit geldt echter alleen in specifieke gevallen; deze controles zullen niet onder deze regeling vallen.
5. *Trouw*, 4 januari 2018, ‘Rolexjacht’ Rotterdamse politie stuit op hevige kritiek’
6. *RTV Rijnmond*, 3 januari 2018, ‘Ombudsman over ‘Rolexcontrole’ politie: ‘dit gaat te ver’
7. Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/criminaliteit>
8. *De Volkskrant*, 1 november 2016, ‘Hoge Raad: etnisch profileren in verkeer niet toegestaan’
9. *NRC*, 11 december 2017, ‘Etnisch profileren kan nu echt niet meer’

De stad Khan Sheikoun is in april 2017 door een chemische aanval getroffen. Als gevolg hiervan zijn er tientallen mensen om het leven gekomen. Dit doet ons denken aan de aanval die in 2013 plaatsvond. In beide gevallen wordt het heersende regime aangewezen als de 'schuldige'. Ten aanzien van de aanval van 2013 is er nooit bewijs gevonden dat uitsluit dat de rebellerende dan wel de terroristische groeperingen achter de aanval zitten.¹ De recente aanval wordt ontkend door het heersende regime. Uiteraard is de politiek hieromtrent verdeeld; aan de ene kant heerst de opvatting dat de regering verantwoordelijk is voor de aanval - dit wordt met name door Israël, Saudi-Arabië en de VS gesteund - maar aan de andere kant wordt beweerd dat de rebellen en de terroristen verantwoordelijk zijn voor de aanval. De laatste opvatting wordt gesteund door o.a. Rusland en Iran. De VS hebben in de nacht van 6 april 'gereageerd' door raketten af te vuren op de Syrische luchtmachtbasis in de buurt van Homs. De vraag die thans rijst is of 'raketten afvuren' door de VS een legitieme handeling is geweest.

“Ten aanzien van de aanval van 2013 is er nooit bewijs gevonden dat uitsluit dat de rebellerende dan wel de terroristische groeperingen achter de aanval zitten.”

Systeem van collectieve veiligheid

Voor de VS was de chemische aanval – waar geen

consensus over 'de verantwoordelijke' bestaat - de grens. Trump moest en zal reageren. Velen beweren dat interventie dé oplossing is. Echter, (militaire) interventie is een gecompliceerde kwestie en het internationaal recht stelt derhalve strenge eisen. Om de actie van de VS op legitimiteit te beoordelen, is begrip van het systeem van collectieve veiligheid noodzakelijk. Dit systeem kan een beslissing om in een land te interveniëren legitimeren.

Het systeem van collectieve veiligheid is onder te verdelen in twee categorieën. De eerste categorie is het geweldsverbod (artikel 2 lid 4 VN-Handvest) en de tweede categorie is vreedzame geschillenbeslechting (artikel 2 lid 3 VN-Handvest). Syrië aanvallen kan daarom niet zonder meer, omdat in beginsel het geweldsverbod geldt dat dwingend van aard is. Op het geweldsverbod bestaan echter twee uitzonderingen: gebruik van geweld door of namens de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (artikel 39 VN-Handvest) en indien sprake is van zelfverdediging (artikel 51 VN-Handvest).

Wat van belang is om te realiseren is dat het conflict in Syrië een intern conflict is. Hier kom ik later op terug. Anders dan bij grensoverschrijdende gevallen, is ingrijpen in een intern conflict niet onproblematisch. Wanneer het ingrijpen tot omverwerping van de regering (vergelijk Libië in 2011) en de daarbij behorende staatsstructuur leidt, zal het (juridisch gezien) niet makkelijk zijn om het land te verlaten.² Biedt het internationaal recht dan helemaal geen basis waarop interveniëren mogelijk is?

Gracia Sehdou

“Het is van belang om te realiseren is dat het conflict in Syrië een intern conflict is.”

Humanitaire interventie

Gewapend ingrijpen is toelaatbaar, indien een staat zich binnen zijn grenzen schuldig heeft gemaakt aan mensenrechtenschendingen en de Veiligheidsraad niet optreedt. In 1999 voerden de leden van de NAVO militaire acties uit op het grondgebied van Joegoslavië zonder machtiging van de Veiligheidsraad.³ Naar aanleiding hiervan ontstond het debat over de rechtmatigheid van de humanitaire interventie. Het ging om de afweging tussen een gewelddadige inbreuk op de territoriale soevereiniteit van de staat enerzijds en het laten voortduren van grove mensenrechtenschendingen anderzijds. Voorstanders van humanitaire interventie beweren dat soevereiniteit voorwaardelijk is; een staat die fundamentele mensenrechten schendt op een grote schaal kan geen beroep doen op het geweldsverbod en het non-interventiebeginsel. Het beginsel van ‘responsibility to protect’ speelt hierbij een belangrijke rol. Een staat is namelijk gehouden om zijn eigen bevolking te beschermen tegen mensenrechtenschendingen. Anderen trachten een juridische grondslag voor humanitaire interventie te funderen op basis van een moraalfilosofische theorie. Om de vraag naar de legaliteit van humanitaire interventie te beantwoorden is onderzoek naar de morele grondslagen van het internationaal recht essentieel. Juridische beginselen die mensenrechten en militaire krachten behandelen zijn niet enkel technisch van aard en moraal-neutraal; ze hebben juist betrekking op onze basis morele principes, overtuigingen en instituties. Hoe wij hierover denken is sterk verbonden met, en afhankelijk van, onze notie over de voorwaarden van moreel-legitieme staten en regeringen.⁴ Over de morele grondslagen die betrekking hebben op humanitaire interventie kan verschillend worden gedacht. Dit maakt humanitaire interventie nog gecompliceerder.

Het humanitaire recht behelst twee belangrijke componenten: mensenrechten en het beginsel van soevereiniteit.⁵ Sinds de Vrede van Westfalen in 1648 geldt het principe dat staten zich niet met elkaar bemoeien in internationale betrekkingen. Inmenging door de VS in Syrië is daarom nog steeds gebonden aan regels van internationaal recht. Hierbij dient onderscheid te worden gemaakt in het *ius ad bellum* (recht tot

oorlog) en het *ius in bello* (recht tijdens oorlog). Dit recht is van toepassing bij een gewapend conflict. In de uitspraak van het Joegoslavië-tribunaal inzake *Tadić*⁶ is bepaald wat men onder een gewapend conflict dient te begrijpen. Er is sprake van een gewapend conflict wanneer gebruik wordt gemaakt van gewapend geweld tussen regeringsinstanties en georganiseerde gewapende groepen of tussen dergelijke groepen onderling in een staat.⁷ Zoals hierboven reeds vermeld, in Syrië is er sprake van een intern gewapend conflict. Er zijn namelijk verschillende groeperingen actief waaronder ISIS, Jabhet al Nusra, Het Syrisch Vrije Leger en de legitieme macht namelijk de huidige regering.

“Het humanitaire recht behelst twee belangrijke componenten: mensenrechten en het beginsel van soevereiniteit.”

Ius ad bellum houdt onder andere in dat niet elke staat humanitaire interventie mag plegen. De staat die intervenueert moet zelf mensenrechten beschermen en respecteren en zelf dus geen mensenrechtenschendingen plegen. *Ius in bello* stelt dat tijdens een gewapende strijd het interveniërende land zich moet houden aan de proportionaliteitseis en aan het doel. Het doel van humanitaire interventie moet het stoppen van mensenrechtenschendingen zijn en dus niet een ‘regime change’. De VS faalt op het laatste punt, omdat zij beweren dat de huidige regering omver geworpen dien te worden. Daarbij is er nog steeds geen bewijs dat aantoonde wie verantwoordelijk is voor de chemische aanval. Dit was ook het geval ten aanzien van de aanval in 2013. Humanitaire interventie is dus twijfelachtig. De internationale rechtsorde erkent namelijk (nog) geen recht op humanitaire interventie. Veel staten hebben afwijzend gereageerd na de interventie in bijvoorbeeld Kosovo, hetgeen een indicatie is voor onvoldoende draagvlak op mondiaal niveau. Het belangrijkste bezwaar tegen humanitaire interventie is dan ook misbruik.

Slotwoord

Afhankelijk van de betekenis die aan soevereiniteit wordt gegeven en afhankelijk van wie verantwoordelijk wordt gehouden voor de chemische aanval, kan de rakettenaanval van de VS op de Syrische luchtmachtbasis als (on)legitiem worden bestempeld. In het kader van de Vrede van Westfalen 1648 en de mislukte pogingen tot ingrijpen en de vrede te herstellen in Joegoslavië, dient

niet lichtzinnig omgegaan te worden met ingrijpen buiten het systeem van collectieve veiligheid. Dat heeft te maken met verschillende redenen. De eerste punt is dat indien interventie eenmaal toegelaten wordt, dan zullen meerdere staten deze weg willen bewandelen. En dat heeft met de tweede punt te maken: eigen belang. Er schuilt vrijwel altijd een stukje eigen belang wanneer staten humanitaire interventie propageren. Gedacht kan worden aan de inval van de VS in Irak in 2003. Destijds werd beweerd dat Irak over massavernietigingswapens beschikte, maar achteraf bleek dat niet het geval te zijn. Ingrijpen buiten het systeem van collectieve veiligheid is daarom zeer omstreken in de internationale gemeenschap.

Zoals uit het bovenstaande blijkt valt de actie van de VS niet onder het systeem van collectieve veiligheid te scharen. Er is namelijk geen sprake van een van de uitzonderingen op het geweldsverbod van artikel 2 lid 4 VN-Handvest en er is geen sprake van vreedzame geschillenbeslechting. Interventie op basis van een andere grond is dan ook onrechtmatig. Voor wat betreft humanitaire interventie geldt voornamelijk dat hierover onvoldoende mondiaal draagvlak is. De internationale rechtsorde is nog altijd onzeker over de rechtmatigheid van humanitaire interventie. De actie van de VS heeft

geen (recht)basis die haar kan rechtvaardigen en is derhalve niet legitiem. **N**

Dit artikel is eerder verschenen in NOVUM jaargang 38, nummer 4, mei 2017.

1. Zie hiervoor het 9^e rapport van de VN-Mensenrechtenraad d.d. 5 februari 2015; <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/HRCISyria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>.
2. A. Nollkaemper, *Kern van het internationaal publiekrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014, p. 336-341.
3. A. Nollkaemper, *Kern van het internationaal publiekrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014, p. 356-357.
4. G. Molier & T. Slootweg, *Soevereiniteit en recht. Rechtsfilosofische beschouwingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009, p. 147-150.
5. N.J. Schrijver, *Internationaal publiekrecht als wereldrecht*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2011, p. 101.
6. ICTY, *Prosecutor v. Tadic*, Case No. IT-941, Decision on the Defense Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Appeals Chamber, 2 October 1995.
7. N.J. Schrijver, *Internationaal publiekrecht als wereldrecht*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2011, p. 102.

Faculteitszaken

Jantine Rozenboom

Graag heet ik je namens het faculteitsbestuur van harte welkom op het Kamerlingh Onnes Gebouw (KOG), een van de oudste en mooiste faculteiten van het land.

Aan onze faculteit is het faculteitsbestuur verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de faculteit. Komend jaar ben ik student-lid van dit bestuur en verantwoordelijk voor de portefeuille studentzaken. Zo ben ik bij vragen of klachten, binnen het faculteitsbestuur, hét aanspreekpunt voor studenten komend jaar.

“Ik ben bij vragen of klachten, binnen het faculteitsbestuur, hét aanspreekpunt voor studenten komend jaar.”

Zelf ben ik student Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht, en was ik niet zo lang geleden zelf nog eerstejaars. Mijn eerste weken in Leiden bestonden uit een veelvoud aan informatie en eerste indrukken, waar ik nog steeds met zeer veel plezier op terugkijk.

Tijdens de EL CID-week krijg je de mogelijkheid Leiden op een geheel andere wijze te leren kennen dan voorheen. Gedurende een week krijg je de kans kennis te maken met de vele verenigingen die Leiden rijk is, leer je de stad beter kennen, én maak je officieel kennis met onze mooie faculteit.

Naast de kennismaking met de faculteit tijdens de EL CID, zal je je medestudenten van jouw LLP werkgroep ontmoeten tijdens de facultaire introductieweek. Dit zijn de studenten waar je een heel jaar mee zal samenwerken, en die een stabiele basis zullen bieden voor de rest van je studietijd!

“Als toekomstig rechtenstudent ken je ongetwijfeld alle vooroordelen die worden genoemd over onze studie.”

Als toekomstig rechtenstudent ken je ongetwijfeld alle vooroordelen die worden genoemd over onze studie. Zo zou je te maken hebben met een van de makkelijkste studies aan de universiteit, zijn vrijwel alle (Leidse) rechtenstudenten corporaal, en zou je slechts een paar uur per week op de faculteit zijn te vinden. In dit laatste bevindt zich een kern van waarheid, als rechtenstudent

of criminologiestudent heb je immers weinig contacturen vergeleken met de middelbareschooltijd. Dit biedt echter een buitenkans, wij kunnen ons namelijk naast deze contacturen en zelfstudie optimaal ontplooiën.

In Leiden zijn er bijzonder veel mogelijkheden om je naast je studie te ontwikkelen. Zo kan je als eerstejaars gaan voor een commissie bij een van de vele studieverenigingen die onze faculteit rijk is, actief worden binnen een medezeggenschapsorgaan, stage lopen als ouderejaars, en wie weet op enig moment een bestuursjaar doen. Kijk dan ook vooral met een frisse blik naar de veelbelovende jaren die zullen gaan volgen!

Tot slot wil ik jullie wijzen op de mogelijkheden die er zijn mocht je op enig moment studie gerelateerde of persoonlijke problemen ondervinden. Doet dat zich dat voor, stap dan vooral af op je docent- of studenttutor. Deze personen, waar je nauw contact mee onderhoudt gedurende je eerste jaar, kunnen je adviseren en wijzen op welke personen je het beste kunnen helpen bij een bepaald probleem. Bovendien is het altijd mogelijk een afspraak te maken bij een van de studieadviseurs of bij hen binnen te lopen voor korte vragen. Schroom ook vooral niet om bij mij binnen te lopen! Graag beantwoord ik al je vragen.

“Schroom ook vooral niet om bij mij binnen te lopen!”

Ik wens je komende periode zeer veel plezier toe. Maak er een onvergetelijke tijd van.

Namens het faculteitsbestuur,

Jantine Rozenboom **N**

Jantine Rozenboom is dit studiejaar ('18-'19) de assessor (student-lid) van het faculteitsbestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Zij behartigt de belangen van de studenten binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

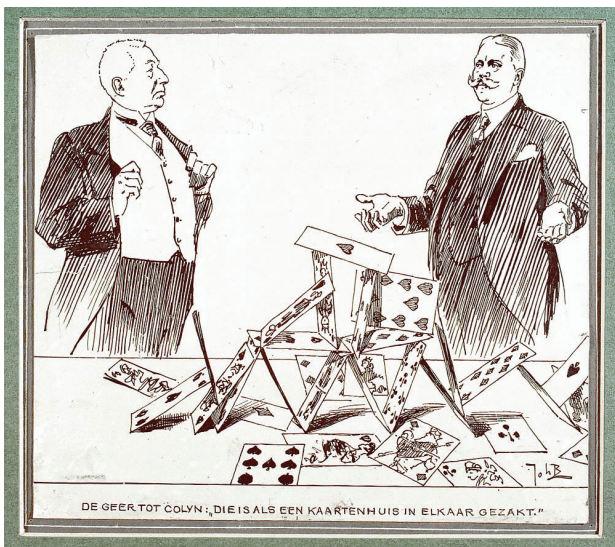
Adres: Steenschuur 25, kamer B.4.32, 2311 ES Leiden
Telefoon: 071 527 7621

E-mail: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 11.00 tot 12.00 uur

De speelkaartenbelasting:

Belasting komt in verschillende soorten en maten. Belastingaangifte doen? Welnee, liever niet! Maar wat nu als men zich verveelt en het gezamenlijke besluit neemt om gezellig te gaan klaverjassen dan wel te gaan *pesten* voor de wat hippere millennials onder ons? Gezellig, maar weet u zich vooral bewust dat onze voorouders hierover belasting afdroegen. De speelkaartenbelasting heeft namelijk écht bestaan: tussen 1754 en 1927 werden varianten van deze belasting maar liefst zesmaal ingevoerd én weer afgeschaft.¹ Des te meer reden om de speelkaartenbelasting onder aandacht te brengen: wat is de aanleiding geweest voor invoering van deze belasting, waarom was het uiteindelijk geen blijvend succes en wat kunnen we leren voor belastingheffing op de langere termijn?

Bron: 05147 (spotprent, tekening), De Schatkist van het Rijk, Belasting & Douane Museum, Rotterdam, www.geheugenvannederland.nl

Het spel in de vorm van speelkaarten is zo oud nog niet, althans in Nederland. Historisch staat vast dat de eerste speelkaartenspelen afkomstig zijn uit Italië en van daar rond 1300 tot 1400 geleidelijk zijn verschenen in West-Europa, waaronder eerst in Spanje, Frankrijk en daarna pas in Nederland.² Een van de eerste Hollandse speelkaarten, de zogenaamde Aprilkaarten, stammen uit ca. 1720.³ Naar het voorbeeld van Engeland en Frankrijk probeerden de Staten van Holland en West-Friesland in 1753 een impost in te voeren op speelkaarten en dobbelstenen. Al gauw bleek dat de praktische uitvoering ervan niet soepel zou

verlopen. De speelkaarten dienden aan de ontvanger in een wikkel met een touwtje en belastingzegel te worden aangeboden.⁴ Een zegel kostte verkopers zo'n 4 à 6 stuivers hetgeen veelal financiële problemen met zich meebracht voor de verkopers, die in grote hoeveelheden speelkaarten uit het buitenland hadden geïmporteerd en niet rekening hadden gehouden met deze onvoorziene kosten. Het voorstel werd vanwege de felle kritiek vanuit de hoek van verkopers verder niet verfijnd voor specifieke en betere controlemechanismen⁵: nodeloos te zeggen strandde het in de geschiedenisboeken.

“Het voorstel voor een belasting op speelkaarten werd interessant gevonden door ambtenaren.”

Het voorstel voor een belasting op speelkaarten werd echter wel interessant gevonden door ambtenaren. De schatkist kwam geld tekort, de trend was om bijna alles te belasten⁶ en “waarom niet?” was de gedachtegang in politieke kringen over de wenselijkheid van een speelkaartenbelasting. Pas in 1795 werd deze gedachte daadwerkelijk geconcretiseerd in de Kwartier (of Ordonnantie) van Nijmegen. De speelkaartenbelasting werd ingevoerd en de belastingambtenaar werd aangewezen ter inning ervan. Fabrikanten in Nijmegen werd verboden om speelkaarten te leveren zonder belastingstempel. Ditmaal rustte de belasting niet op de verkoopprijs van de spellen, maar indirect op de fabrikanten die de hartenaas van een speciale stempel moesten voorzien.⁷ Zodoende was het mogelijk voor de ambtenaar te controleren of de belasting over de speelkaarten was afgedragen. Het provinciale bestuur van Holland zag dit en verplichtte fabrikanten in Holland om in hoofdlijnen hetzelfde te doen.⁸ Er werd voor dit doel zelfs een speciale drukkerij opgericht in Amsterdam. Fabrikanten zouden dan zelf papier moeten sturen naar de drukkerij en de belasting over de spelkaarten afdragen in ruil voor (1) de schoppenaas en (2) een reçu voorzien van een zegel waarvoor nog een keer betaald moest worden.

Een heel gedoe was het wel, maar het systeem (voor zover men kan spreken van een systeem) beoogde waterdicht te zijn. Wie zich bijvoorbeeld in Nijmegen niet hield aan de regels, kreeg forse straf toebedeeld. Artikel 5 van de Ordonnantie stelde: “Op ieder onbestempeld spel, ’t welk in iemands huis bevonden wordt (...) zal verbeurd

een fragiel kaartenhuis?

Mohammad Sharifi

Het in Holland gebruikte belastingzegel. Bron: [102951373], NCRD, Nationaal Gevangenis museum.

wezen eene boete van vyftig goudguldens (...).” En in de provincie Holland gingen ze zelfs een stapje verder waar men bij eventuele namaak, lijfstraffen en verbanning riskeerde.⁹ Uiteindelijk maakte de Bataafse Ordonnantie van 1805 een einde aan het bestaan van de Nijmeegse en Hollandse speelkaartenbelasting door uniformering van de belastingen als geheel. Dat was goed nieuws voor de fabrikanten, maar dat goede nieuws duurde kort tot de Fransen in 1812 zelf wetgeving invoerden, waaronder een speelkaartenbelasting van 25 cent.¹⁰ Ruim een jaar later werd de Franse speelkaartenbelasting weer afgeschaft door Willem I.¹¹ Pas in 1920 werd er wederom een landelijke speelkaartenbelasting ingevoerd.¹² De opbrengst werd geschat op een magere f. 200.000.- per jaar terwijl de controle tegen de speelkaartensmokkel voor een veel grotere kostenpost zorgde. De speelkaartenbelasting bleek, nogmaals, geen succes.

“In de provincie Holland gingen ze zelfs een stapje verder waar men bij eventuele namaak, lijfstraffen en verbanning riskeerde.”

De speelkaartenbelasting heeft door de jaren heen zeker geen makkelijk bestaan geleden. Uit de verscheidene keren dat het is afgeschaft en ingevoerd kan men dan ook een paar lessen trekken. Ten eerste weten beleidsmakers tegenwoordig (gelukkig) dat formele regels net zo belangrijk zijn als de materie waarop ze betrekking hebben. Met een belasting op speelkaarten kan men wel degelijk

makkelijk geld innen, maar hoe of wanneer gebeurt dit optimaal en hoe kan men garanderen dat er niet alleen sprake is van belastingheffing maar ook van *effectieve* belastingheffing? Ten tweede is uniformering van het systeem van belastingen belangrijk: een geharmoniseerd systeem is essentieel voor een goede werking ervan. Immers, gemak dient de mens. De Bataafse Ordonnantie dacht hier reeds in 1805 aan. Wellicht dat we tegenwoordig soortgelijk beleid nodig hebben met betrekking tot de soms ernstig uiteenlopende nationale en internationale (waaronder Europese) fiscale regimes? Tot slot wordt het nut van een belasting sterk gemeten aan de hand van de opbrengsten: “wegen de financiële voordelen op tegen de nadelen ervan?” is een uiterst relevante vraag. Anno 2018 is er geen reden om te vrezen voor een dergelijke belasting op speelkaarten, maar de geschiedenislessen ervan kunnen goed van pas komen. In die zin is de speelkaartenbelasting misschien wél een succes. **N**

Dit artikel is eerder verschenen in NOVUM jaargang 39, nummer 4, mei 2018.

1. ‘Een merkwaardig lesje geschiedenis: Speelkaartenbelasting’, RB Worden magazine nr. 01 2018, p. 23.
2. V. d. P., ‘Speelkaarten en speelkaartenbelasting’, WFR 1953/369, p. 1.
3. Deze Aprilkaarten staan ook wel bekend als Momuskaarten. Op de speelkaarten stonden afbeeldingen en teksten, die de spot drijven met financier John Law. Zie: <http://www.speelkaartenmuseum.nl/antiek/pages/1720-01.htm>
4. V. d. P., ‘Speelkaarten en speelkaartenbelasting’, WFR 1953/369, p. 2.
5. Letterlijk deelden de Staten Holland en West-Friesland mede d.d. 6 december 1753 dat “aan ons is voorgekomen dat nog enige arrangementen moeten worden gemaakt, om het recht...rigtig te executeeren(...)”. Zie: J.H.R. van de Poel, ‘De geschiedenis van het Nederlands fiscaal zegel, 1624-1954’, Deventer: Davo 1954, p. 156.
6. Zie: J. van der Poel, ‘Over accijnzen’, in: De Economist, Volume 76 Issue 1, pp. 524-541.
7. V. d. P., ‘Speelkaarten en speelkaartenbelasting’, WFR 1953/377, p. 1.
8. De stempel moest staan op de schoppenaas in plaats van op de hartenaas.
9. Zie: Publicatie van de Staaten van Holland, behelzende eene Ordonnantie op den Impost op de Speelkaarten en Dobbelsteenen, in: Groot Placaatboek vervattende de Placaaten, Ordonnantien en Edicten (...) anno 1795.
10. V. d. P., ‘Speelkaarten en speelkaartenbelasting’, WFR 1953/369, p. 3.
11. *Ibid.*
12. “De Speelkaartenbelasting”. “Algemeen Handelsblad”. Amsterdam, 07-05-1920. Geraadpleegd op Delpher op 21-04-2018, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010653633:mpeg21:a0131>

Een kijkje in de geschiedenis

De datum 8 februari markeert een aantal bijzondere gebeurtenissen in de geschiedenis. Zo werd op deze dag in 1936 door Jean-Antoine Jacques octrooi aangevraagd voor de chocoladereep en vond Lewis Waterman in 1883 de vulpen uit. In 1904 begon op deze dag de Russisch-Japanse oorlog en werd in 1931 de beroemde acteur James Dean geboren.¹ Ook de Leidse universiteit heeft een bijzondere relatie met deze datum. Op 8 februari 1575 werd namelijk de universiteit ingewijd in de Pieterskerk.² De universiteit dankt haar bestaan aan niemand minder dan Willem van Oranje. Als we de overlevering moeten geloven stichtte hij de universiteit om Leiden te belonen voor haar weerstand tegen de Spaanse bezetter.³ Hoe het ook zij, de Leidse universiteit was een feit en zou zich nog eeuwenlang ontwikkelen tot een groot netwerk van kennis en wetenschap. Onderdeel daarvan is onder andere de rechtenfaculteit. In dit artikel zal dieper in worden gegaan op twee dingen waar de Leidse rechtenstudent hoe dan ook mee te maken krijgt: de rechtenstudie en het Kamerlingh Onnes Gebouw.

De rechtenstudie

Na de oprichting van de universiteit was rechten een van de drie hogere studies die men kon volgen in Leiden. De overige twee waren medicijnen en theologie, waarvan de laatste het belangrijkste was. Ook was er een lagere

faculteit, de artes, waar studenten onder andere het Latijn werd aangeleerd.⁴ Dit Latijn was hard nodig, omdat dit tot de 18e eeuw de taal binnen de universiteit zou blijven.⁵ Bij de rechtenstudie werd in de 16e eeuw uiteraard nog geen gebruik gemaakt van de Nederlandse wetten zoals wij die nu kennen. Lange tijd was de Codex Justinianus de hoofdbron van het onderwijs. Ook het Decretum van Gratianus, dat het kerkelijke recht bevatte, werd als bron gebruikt.⁶ De rechtenstudent werd verwacht college te lopen en te disputeren, maar natuurlijk ook zelf te studeren. Daar was genoeg tijd voor, want in de 16e eeuw telde het jaar slechts 144 collegedagen.⁷ De publieke colleges, die het belangrijkste deel van de studie vormden, waren openbaar en gratis, maar inschrijven bij de universiteit bracht de student veel voordelen.⁸ Zo kreeg hij vrijheid van militaire verplichtingen en werd hij vrijgesteld van veel belastingen.⁹

De Leidse rechtenfaculteit heeft daarnaast altijd veel grote namen weten aan te trekken. Eén van hen was Johan Rudolph Thorbecke. In 1831 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleraar Staatsrecht.¹⁰ Thorbecke was in 1848 de voorzitter van de Grondwetscommissie en is daarmee de grondlegger van onze parlementaire democratie. Voor 1848 gaf Thorbecke al colleges aan de rechtenfaculteit over de grondwet. Als gevolg daarvan schreef hij zijn

'Aanteekeningen op de grondwet' die een bijdrage leverde aan het debat over de grondwet van 1848.¹¹ Naast Thorbecke was de rechtenfaculteit in de 19e en 20e eeuw ook thuis voor beroemde namen als Buys, Meijers en Van Eysinga. Pas na Tweede Wereldoorlog vormde het curriculum zich tot het huidige vakkenpakket met een breed scala aan vakken en een sterke internationale sectie.¹²

Het Kamerlingh Onnes Gebouw

Vandaag de dag doet Kamerlingh Onnes Gebouw, ook wel KOG,

Het Kamerlingh Onnes Gebouw, bron: Femke de Wijs

Femke de Wijs

dienst als thuis voor de rechtenfaculteit, maar dat is niet altijd zo geweest. Op de plek waar het gebouw nu staat vond op 12 januari 1807 de buskruitram্প plaats.¹³ Als gevolg daarvan was het gebied in één klap veranderd in een gapend gat. Na decennia van leegstand werd in 1859 op die plek het Psychisch, Chemisch en Anatomisch Laboratorium gebouwd naar een ontwerp van Henri Camp voor een bedrag van 115.767 gulden.¹⁴ In de rechtervleugel van het gebouw bevond zich de sectie natuurkunde en in de linkervleugel huisde de sectie scheikunde.¹⁵ Het laboratorium werd echter al snel te klein en het gebouw werd meerdere malen uitgebreid, waarvan het nieuwste gedeelte aan de Zonneveldstraat grenst.¹⁶ In 1932 werd het gebouw omgedoopt tot het ‘Kamerlingh Onnes Laboratorium’, naar de beroemde natuurkundige Heike Kamerlingh Onnes. ‘Waarom deze man?’, vraag je je misschien af. Kamerlingh Onnes was de man die op 10 juli 1908 in dat laboratorium voor het eerst helium vloeibaar maakte. Helium was toen het laatste gas waarbij dat nog niet was gelukt. Om helium vloeibaar te krijgen, moest het apparaat dat Kamerlingh Onnes gebuikte een temperatuur van -269°C bereiken.¹⁷ Dat is slechts 4 graden boven het absolute nulpunt. Dit is dan ook waar het Kamerlingh Onnes Gebouw zijn bijnaam ‘het koudste plekje op aarde’ aan dankt. Het bijzondere heliumapparaat is nu nog steeds te bewonderen in museum Boerhaave in Leiden.

“Op de plek waar het gebouw nu staat vond op 12 januari 1807 de buskruitram্প plaats.”

Kamerlingh Onnes was niet de enige beroemdheid die te vinden was in het laboratorium. Zo werd in het KOG les gegeven door niemand minder dan Hendrik Antoon Lorentz. Hij was vanaf 1879 hoogleraar in de theoretische natuurkunde bij de Universiteit Leiden in het KOG. Hij was toen pas 24 jaar.¹⁸ Lorentz was een groot genie en in 1902 ontving hij de Nobelprijs voor Natuurkunde voor zijn onderzoek naar de invloed van magnetisme op spectraallijnen. De grote collegezaal in het KOG is dan ook naar deze bijzondere man vernoemd. Wanneer men nu in de Lorentzsaal zit, is het misschien moeilijk voor te stellen dat de zaal tientallen jaren terug werd gebruikt door tal van beroemde natuurkundigen. Toch hingen er toentertijd grote krijtborden in de zaal om de lastige formules op te schrijven en stonden er natuurkundige instrumenten om demonstraties uit te voeren. Wat tevens in de zaal stond was een grote wasbak. Zeker weten kunnen

we het niet, maar hoogstwaarschijnlijk heeft Einstein in deze wasbak het krijt van zijn handen gewassen. Een aantal jaren geleden werd de wasbak daarom omgedoopt tot ‘Einsteins wasbak’. Na de verhuizing van 1997 is de wasbak verplaatst naar de Sitterzaal van het Oortgebouw. Bij de verhuizing naar de Beta-campus dreigde de wasbak te verdwijnen. Daarom startte het Leidsch Astronomisch Dispuut vervolgens een petitie voor het behoud van de wasbak.¹⁹ En met succes. De faculteit beloofde de wasbak mee te nemen naar de nieuwe locatie en daar is de wasbak nog steeds te bewonderen.

In de jaren '90 verhuisde het laboratorium naar het Bio Science Park. De rechtenfaculteit zat toen nog aan de Hugo de Grootstraat.²⁰ Na een grote restauratie van het gebouw naar ontwerp van Hans Ruijsenaars nam de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in 2004 haar intrek in het KOG.²¹ Nu het gebouw geen dienst meer deed als laboratorium, veranderde de naam naar het Kamerlingh Onnes Gebouw. Zo heeft dit prachtige gebouw een nieuwe bestemming gekregen voor de Leidse rechtenstudenten.

N

1. 8 februari, wikipedia.org
2. W. Otterspeer, *Edele wijze lieve bijzondere*, Leiden: Leiden Publications 2015, p. 11.
3. Otterspeer 2015, p. 10.
4. Otterspeer 2015, p.11.
5. W. Otterspeer, *Groepsportret met dame 1 - Het bolwerk van de vrijheid*, Amsterdam: Bert Bakker 2000, p. 32.
6. Otterspeer 2000, p. 26.
7. M. Ahsmann, *Collegia en Colleges juridisch onderwijs aan de Leidse Universiteit 1575-1630 in het bijzonder het disputeren*, Groningen: Wolters-Noordhoff/Egbert Forsten 1990, p. 233.
8. Ahsmann 1990, p.232.
9. Ahsmann 1990, p.247.
10. Johan Rudolph Thorbecke, hoogleraren.leidenuniv.nl
11. Johan Rudolph Thorbecke, wikipedia.org
12. Otterspeer 2015, p.171.
13. Kamerlingh Onnes Gebouw, universiteitleiden.nl.
14. D. van Delft, *Heike Kamerlingh Onnes. Een biografie. De man van het absolute nulpunt*, Amsterdam: Bert Bakker 2005, p.175.
15. Van Delft 2005, p.175.
16. Kamerlingh Onnes Gebouw, universiteitleiden.nl.
17. Heike Kamerlingh Onnes, wikipedia.org.
18. Otterspeer 2015, p.170-171.
19. ‘Help! Red Einsteins wasbak’, Mare 12 februari 2015.
20. ‘Appartementen in voormalige gebouwen juridische faculteit’, Persbericht Universiteit Leiden 22 oktober 2004, leidenuniv.nl.
21. Kamerlingh Onnes Gebouw, universiteitleiden.nl.

Cesare Beccaria, de grondlegger

In 1764 publiceerde de Italiaanse rechtsgeleerde, filosoof en politicus Cesare Beccaria het werk *Dei delitti e delle pene* (Over misdaad en straf).¹ Veel van de voor zijn tijd revolutionaire ideeën liggen ten grondslag aan de Westerse strafrechtspleging. Maar ook anno 2018 is zijn boek nog actueel: zelfs in Nederland hebben wij nog steeds niet van al zijn wijze lessen geleerd. Eerst zal ik uitleggen waarom Beccaria zijn boek schreef en wat hij ermee wilde bereiken, daarna zal ik het Beccariaanse strafrecht vergelijken met het Nederlandse.

De Verlichting

Beccaria schreef zijn werk gedurende de Verlichting, een tijd waarin het mens- en maatschappijbeeld veranderde en het traditionele denken plaats maakte voor het moderne denken. Hoewel Beccaria zelf tot een aristocratische familie behoorde, keerde hij zich tegen de gevestigde traditionele orde: de macht van de vorst, de kerk en de adel, het overerven van adellijke rechten en het door gewoonte en eer gekarakteriseerde en gedecentraliseerde rechtsstelsel. In plaats daarvan stelde Beccaria zich ten doel een centraal rechtsstelsel te vestigen dat is gebaseerd op rationaliteit, wetten en de gelijkheid voor de wet van eenieder.

Beccaria bouwt voort op de ideeën die andere verlichtingsdenkers hebben voortgebracht. Beccaria baseert zijn theorie niet op God maar op een liberaal-seculiere grondslag, de menselijke natuur. Beccaria gaat ervan uit dat de mens een afkeer heeft van pijn, en juist affectie heeft met geluk. Ook is de mens nooit tevreden, waardoor we steeds nieuwe begeertes hebben. De mens is echter niet de slaaf van zijn begeertes, maar heeft de capaciteiten om ze rationeel onder controle te houden. De rationele en autonome mens betekent dat het recht gebaseerd moet zijn op rationele afwegingen.

Het uitgangspunt van Beccaria's strafrecht

Het recht om te straffen is het startpunt van Beccaria's strafrechtstheorie. Om uit de natuurtoestand te treden en veilig te kunnen leven geven we een deel van onze vrijheid op aan de soeverein. Dit sociale contract heeft een utilitaristisch doel: het bevorderen van het publieke welzijn, het grootst mogelijke geluk voor eenieder. Elk individu zou willen dat het contract niet voor hem maar wel voor anderen geldt. Om het publieke belang te beschermen tegen het individuele belang en daarmee te voorkomen dat we terugvallen in de natuurtoestand hebben we straffen nodig. De soeverein mag echter

niet meer straffen dan strikt noodzakelijk is om het publieke belang te beschermen. We hebben immers niet al onze vrijheid weggegeven, maar het kleinst mogelijke deel daarvan, ten behoeve van het publieke welzijn. Het strafrecht is volgens Beccaria niets anders dan overheidsbestuur gericht op het algemeen belang. Het strafrecht dient volgens Beccaria maar één doel: het bevorderen van het geluk van iedereen in de samenleving, onder het motto van 'voorkomen is beter dan genezen'.

Hoe Beccariaans is het Nederlandse strafrecht eigenlijk?

Strafbaarstelling

Helaas gaat het al fout bij de strafbaarstelling. Volgens Beccaria zou een feit pas een misdaad moeten worden gekwalificeerd als het voldoet aan het schadebeginsel, namelijk dat de gevolgen nadelig zijn voor de publieke zaak. Gefrustreerde burgers en onwetende politici zien het strafrecht te veel als wondermiddel. We lijden aan een reflex: iets deugt niet, dus is het strafbaar. Het gevolg is dat steeds meer maatschappelijk onwenselijk gedrag strafbaar wordt gesteld. Het (mogelijk aankomende) boerkverbod is daar een schoolvoorbeeld van. Het dragen van een boerka is wellicht onwenselijk, maar dat maakt het niet per definitie crimineel. Positief is dat tegenwoordig wel steeds meer gebruik wordt gemaakt van het bestuursrecht (dat in beginsel niet punitief maar herstellend van aard is) en van preventieve maatregelen zoals buurtpreventie.

Strafbepalingen

Daarnaast vond Beccaria dat strafbepalingen duidelijk en toegankelijk moeten zijn. In Nederland wordt eenieder geacht de wet te kennen, maar de gewone burger ziet door de bomen het bos niet meer. Veel strafbepalingen laten ruimte over voor interpretatie. Zaken als eer en

goede naam (art. 261 Wetboek van Strafrecht) maken strafbepalingen vaag, omdat dit subjectieve gevoelens zijn. Ook ligt de juridische betekenis van roekeloosheid mijlen ver af van de betekenis die burgers daaraan toekennen (art. 175 Wegenverkeerswet). Volgens Beccaria zet dit de deuren open voor willekeur. Rechters zullen steeds tot andere straffen komen, waardoor verdachten niet weten waar ze aan toe zijn. Bovendien kunnen potentiële misdadigers geen goede en rationele kosten-batenanalyse maken, wat niet ten goede komt aan de preventie van misdaad.

Voorwaarden van strafbare feiten

Ook de wettelijke voorwaarden van strafbare feiten zijn niet in lijn met Beccaria. De intentie van de dader zou irrelevant moeten zijn. Deze verschilt per persoon, is niet te achterhalen en soms kun je met de beste bedoeling de grootste schade veroorzaken. Denk aan het ontvoeren van je eigen kind en daarmee vluchten naar het buitenland vanwege huiselijk geweld. Veel strafbepalingen zijn echter opzetdelicten, waarbij zonder opzet geen straf volgt. Opzet of niet, de schade blijft een feit.

Preventie of vergelding

Vanuit de samenleving wordt de roep om zwaardere straffen steeds luider. Mede daardoor heeft minister Dekker voor rechtsbescherming besloten de voorwaardelijke invrijheidstelling verder te beperken.² Het strafrecht wordt zo steeds meer gekenmerkt door leedtoevoeging en vergelding. We zouden volgens Beccaria juist moeten straffen vanuit het oogpunt van preventie: voorkomen dat de dader weer de fout in gaat, en anderen ervan weerhouden hetzelfde te doen.

Proportionaliteit

Ook had Beccaria bezwaren tegen onterechte veroordelingen, extreem zware straffen en slechte gevangenisomstandigheden. Het is algemeen bekend dat de Nederlandse gevangenis relatief van goede kwaliteit zijn in vergelijking met het buitenland, net zoals in Nederland corruptie van rechters, politie en justitie veel minder voorkomt. Op het gebied van strafbeleid doet Nederland het niet zo goed. Straffen moeten proportioneel zijn aan de misdaad, en niet zwaarder zijn dan nodig voor een afschrikwekkend effect. Ook moeten potentiële criminelen gestimuleerd worden hun gedrag te matigen. Als voor een lichte en zware misdaad dezelfde straf wordt gegeven, dan zal niemand zich weerhouden van het plegen van de zware misdaad.

In Nederland gaat dit nogal eens mis. Denk bijvoorbeeld aan de straf die staan op het veroorzaken van een verkeersongeval met de dood tot gevolg, waarop maximaal 6 jaar gevangenisstraf staat (art. 175 WvV). Zie ook de maximale verhoging van een derde van de straf als sprake is van meerdere gelijksoortige misdrijven, waardoor iemand die 1 moord pleegt relatief zwaarder wordt gestraft dan iemand die 10 moorden pleegt (art. 57 Sr). Er is wel een lichtpuntje: het afgelopen decennia is zwaar ingezet op taakstraffen en sinds kort is het voor personen met een levenslange gevangenisstraf (die in Nederland in beginsel ook echt levenslang is) mogelijk om vervroegde vrijlating te verzoeken.³ Dit pas geheel bij de gedachte van Beccaria dat gevangenisstraffen niet zo zinvol zijn en straffen geen doel op zich is.

Effectiviteit van het opsporingsbeleid

De overheid dient met het oog op de doelstelling van het strafrecht prioriteiten te stellen. Er zijn simpelweg te weinig middelen om alle strafbare feiten aan te pakken. Tegen beter weten in houdt Nederland (net als de meeste andere landen) het verbod op verdovende middelen in stand. Drugsbestrijding kost ongeveer 50% van de opsporingscapaciteit van politie en justitie.⁴ Wat is het resultaat? Een florierende georganiseerde misdaad, nog meer drugsproblemen en verspilling van publieke middelen. De opsporingscapaciteit zou daarom beter aan andere criminaliteit kunnen worden besteed.

Conclusie

Enerzijds heeft Beccaria ongetwijfeld veel invloed gehad op de strafrechtspleging, anderzijds hebben wij in Nederland nog niet van al zijn wijze lessen geleerd. Nederland zou een stuk leefbaarder worden als elke politicus het werk van Beccaria zou lezen. Hopelijk zal de Verlichting waar Beccaria op hoopte ons uiteindelijk helemaal bereiken. **N**

1. C. Beccaria (bewerkt door R. Bellamy), *On Crimes and Punishments and Other Writings (Cambridge Texts in the History of Political Thought)*, Cambridge: Cambridge University Press 1995.

2. Memorie van Toelichting, *Wijziging van de Penitentiaire beginselenwet, het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten in verband met de wijziging van de regelingen inzake detentiefasering en voorwaardelijke invrijheidstelling* (nog niet gepubliceerd als Kamerstuk).

3. Staatscourant 14 juni 2017, *Besluit van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 6 juni 2017, met kenmerk 2082516, tot wijziging van het Besluit Adviescollege levenslanggestraften*.

4. B. de Koning, 'De zinloosheid van de war on drugs', *Tijdschrift voor de Politie*, nr. 78/1.

De Vereniging

Even voorstellen:

Fabian Snijders, praeses

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Een bestuursjaar bij Grotius heeft ongelooflijk veel te bieden. Het is een kans om de vereniging te vertegenwoordigen, van alle onvergetelijke activiteiten die Grotius organiseert getuige te zijn en inhoudelijk op de nauwste manier betrokken te zijn bij de grootste juridische faculteitsvereniging van Nederland. Zo een unieke kans kan men toch niet voorbij laten schieten?

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Ik stel voor volgend jaar verschillende doelen maar ik ben ervan overtuigd dat één doel extra focus verdient. Ik hoop met mijn functie veel studenten te bereiken en hen te bewegen actief te worden bij de vereniging. Dit zijn immers de mensen die de vereniging draaiende houden en op een later moment in hun studie misschien ook wel een bestuursjaar voor ogen hebben.

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Ik hoop als iemand die niet de gebruiksaanwijzing opvolgt maar met de mouwen opgestroopt zijn eigen plan trekt. Naasten zouden mij verantwoordelijk, eerlijk maar ook rebels noemen. Ik wens ook assertief, eerlijk, betrouwbaar en overtuigend te worden gevonden, al weet ik dat ik ook direct en fanatiek kan overkomen.

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik verlang het meeste naar met een bestuur als team goede resultaten te halen op alle evenementen die onze vereniging te bieden heeft. Juist de diversiteit maakt Grotius zo mooi en het naar verschillende doelen toewerken is iets waar ik mij op verheug.

5. Elke speech moeten afsluiten met ‘Vo voor de praeses of elke vergadering/overleg brak zijn?

Is ‘Vo voor de praeses roepen na een speech geen standaard routine...? Nee beiden zijn tamelijk gênant en ik denk ook dat ik in beide gevallen niet serieus zou worden genomen, maar werkelijk elke vergadering of overleg brak zijn is wel érg onprofessioneel. Gelukkig wordt er een meer dan capabele vice-praeses ingesteld die eventueel de speeches van mij zou kunnen overnemen om de vereniging geen gezichtsverlies aan te doen. ‘Vo voor de praeses dan maar!

Marlijne Teves, ab-actis

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Afgelopen studiejaar heb ik als ab-actis deel uit mogen maken van de Studiereiscommissie bij J.F.V. Grotius. Tijdens het organiseren van deze reis naar Toronto ontdekte ik hoe gaaf ik het vond om mij met zo'n select groepje in te zetten voor de vereniging en om samen naar een mooi eindresultaat toe te werken. Daarnaast voelde ik mij direct zeer welkom bij de Grotius. Hierdoor ontstond

bij mij de motivatie om mij een jaar intensief in te zetten voor de vereniging. De keuze om te solliciteren voor het 98e bestuur der J.F.V. Grotius was dan ook snel gemaakt.

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Als ab-actis van de vereniging ben ik onder andere verantwoordelijk voor de promotie van alle activiteiten die Grotius te bieden heeft. Mijn doel dit jaar is om meer leden te bereiken door de promotie tot een hoger niveau te brengen. Hierdoor hoop ik ook veel (nieuwe) leden te enthousiasmeren om actief te worden bij J.F.V. Grotius.

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Ik vermoed dat mijn naasten mij zouden omschrijven als een betrouwbaar, geordend en behulpzaam persoon met een goed luisterend oor. Ik denk dat deze eigenschappen dit jaar ook goed van pas zullen komen!

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Er is niet echt één specifiek aspect waar ik het meest naar uit kijk. Ik heb vooral heel veel zin om er samen met het 98e bestuur en met alle leden een fantastisch en succesvol jaar van te maken. Daarnaast hoop ik komend jaar het open en welkome karakter van de vereniging over te kunnen brengen op de (nieuwe) leden.

5. Je functienaam verandert voor de rest van het jaar naar secretaresse met ab-actis werk of je functienaam blijft ab-actis maar je bent eigenlijk het hele jaar de secretaresse?

Dan kies ik toch maar voor de wijziging van functienaam van ab-actis naar secretaresse. Ik zou altijd nog liever secretaresse genoemd worden, dan dat ik daadwerkelijk de secretaresse van het bestuur zou zijn!

Joëlle Tuinhof, quaestor

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Afgelopen jaren ben ik actief lid geweest bij de vereniging. Ik ben meegegaan op verschillende reizen, van Milaan tot Toronto, en heb me ingezet in verschillende commissies. Ik heb ontzettend genoten van de afgelopen jaren en daarom leek mij een bestuursjaar een mooie volgende stap in mijn 'grotiuscarrière'. Als bestuurslid ben je met veel verschillende dingen bezig. Je woont activiteiten bij, maar bent ook bezig met de normale gang van zaken. Deze afwisseling sprak mij erg aan.

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Het doel wat ik wil bereiken in mijn functie is allereerst natuurlijk om de boekhouding gestructureerd en vlekkeloos te laten verlopen. Daarnaast hoop ik samen met de commissieleden en bestuursleden de juiste investeringen te doen om er weer een fantastisch jaar van te maken.

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Mijn naasten zouden mij omschrijven als doelgericht, ambitieus maar wel altijd in voor mooie, gekke ideeën.

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik kijk het meest uit naar de ontmoeting met de verschillende mensen en de gezamenlijke band die je opbouwt met je bestuur.

5. Het hele jaar alleen maar met cash kunnen betalen of elke maand opnieuw de literatuurlijst voor de boekenverkoop opstellen?

Natuurlijk elke maand opnieuw de literatuurlijst voor de boekverkoop opstellen. Op een gegeven moment zal het dan een soort automatisme worden en ontwikkel je er een talent ervoor. Dan kost het hopelijk ineens niet meer zoveel tijd.

Michiel Hanssen, assessor onderwijs

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Ik heb de afgelopen jaren erg genoten van de verschillende activiteiten die werden georganiseerd door J.F.V. Grotius. Hier heb ik niet alleen veel van geleerd, maar ik heb hier ook veel vriendschappen aan overgehouden. Graag wil ik bijdragen aan deze vereniging, opdat medestudenten hetzelfde mogen ervaren.

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

De assessor onderwijs houdt zich voornamelijk bezig met studieverdiepende activiteiten. Een van de doelen die ik mijzelf stel is om de activiteiten beter aan te laten sluiten op het curriculum van de rechtenstudent. Op deze manier hoop ik net wat meer inhoud te geven aan de opleiding die de leden genieten. Als onderdeel van het bestuur wil ik een aantal duurzame investeringen doorvoeren. Met deze investeringen hoop ik de vitaliteit van de vereniging te kunnen waarborgen.

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Kritisch en bedachtzaam.

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Naast de grote evenementen die dit jaar zullen plaatsvinden, denk ik dat ik veel plezier zal halen uit kleine successen. Elke stap vooruit zal door mij met een glimlach worden ontvangen.

5. Elke keer als je een spreker aankondigt moet je ook even Elburg afkraken of nooit meer memes kunnen versturen

Ik zou Elburg afkraken. Men begrijpt dat elke vorm van kritiek op deze Hanzestad niet oprecht is.

Demi Ormel, assessor evenementen

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Ik heb gekozen voor een bestuursjaar bij J.F.V. Grotius omdat ik na de commissies die ik gedaan heb nog meer wilde. Ik zit op m'n plek bij Grotius en doordat de sfeer zo goed is goed binnen de vereniging wil ik me nu echt volledig door middel van een bestuursfunctie mezelf gaan inzetten voor de vereniging.

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Het doel dat ik graag zou willen bereiken is om ervoor te zorgen dat elke activiteit die onder mijn functie valt divers is. Hierdoor probeer ik ervoor te zorgen dat elke Grotiaan zich wel op z'n plek zal voelen en enthousiast wordt om actief te worden bij de vereniging.

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Als een darm. Doorzetter, Aanhouder, Regelvolgend Maar ook lief.

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik kijk het meest uit naar de samenwerking met m'n bestuursgenoten en commissieleden die stuk voor stuk gemotiveerd zijn om zich in te zetten voor de vereniging.

5. Elke reis verdwaalt er een deelnemer of elke deadline net met een dag overschrijden?

Pfoe - ik heb zelf in de Studiereiscommissie gezeten en moet er niet aan denken dat er een deelnemer zou verdwalen, krijg er nu al spontane stress van. Maar echt elke deadline net met een dag overschrijden, dat werkt zeer inefficiënt. Ik kies dan toch wel voor de deadline, een mensenleven is me wel meer waard dan een deadline.

Sophie Kolk, assessor carrière en acquisitie

1. Waarom heb je gekozen voor een bestuursjaar bij JFV Grotius?

Het afgelopen jaar ben ik actief lid geworden bij de vereniging. Als lid van de Carrièrecommissie heb ik gemerkt dat Grotius zoveel kan bieden en ik van mening was dat ik mij nog meer kon inzetten voor de vereniging door deel uit te maken van het 98e bestuur.

2. Welk doel wil je in jouw functie bereiken?

Als Assessor Carrière & Acquisitie kijk ik er allereerst heel erg naar uit om in de zomer alle acquisitiesprekken te gaan lopen en de vereniging zo goed mogelijk te verkopen. Daarnaast heb ik heel veel motivatie om met mijn commissies de evenementen die zij organiseren zo goed mogelijk te laten slagen!

3. Hoe zouden je naasten jou omschrijven?

Mijn naasten zouden mij op professioneel gebied omschrijven als een harde werker die erg ambitieus is. Iemand die georganiseerd en ijverig te werk gaat. Ze zien mij als een persoon die verantwoordelijkheid neemt. In het dagelijks leven zien zij mij als een enthousiast persoon dat erg betrokken en een goed gezelschap is.

4. Waar kijk jij het meest naar uit in je bestuursjaar?

Ik kijk er vooral naar uit om me een jaar lang samen met mijn bestuur volledig in te zetten voor de vereniging. Ook natuurlijk het ontmoeten van veel verschillende mensen en het bijwonen van alle evenementen zijn hoogtepunten van het jaar.

5. Elk acquisitiesprek in 35 graden hitte moeten houden of elk acquisitiesprek uit je jurk scheuren?

Elk acquisitiesprek in 35 graden hitte houden zou ik liever hebben dan elk acquisitiesprek uit mijn jurk scheuren. Hoewel in je bestuurspak in de zomer acquisitie lopen natuurlijk een zware opgave is, is uit je jurk scheuren bij een acquisitiesprek wel heel erg gênant. Gelukkig hebben ze bij alle kantoren airconditioning! **N**

Wat is een universiteit

Laten we het eens over de universiteit in het algemeen hebben. Wat is een universiteit en wat behoort ze te doen? Ik vermoed dat de meeste studenten die vraag ongeveer als volgt zullen beantwoorden: ‘Dat zijn de hoogste onderwijsinstellingen in het land, die toegang geven tot de beste banen, als men ze succesvol doorloopt.’ Hoe moet het onderwijs dat aan de universiteiten wordt gegeven eruit zien? ‘Het moet afgestemd zijn op de arbeidsmarkt’. Op de hele arbeidsmarkt, dus inclusief de markt voor loodgieters, vrachtwagenchauffeurs en dergelijke? ‘Nee, alleen het academische deel van de arbeidsmarkt.’ Maar wat is dat, het academische deel van de arbeidsmarkt? Wat we in de praktijk zien is dat er steeds meer banen zijn, die voorheen niet, maar nu wel door academici worden ingenomen. De vraag is hoe dit feit moet worden geïnterpreteerd.

Hypothese 1. Wat je vaak hoort is dat dit noodzakelijk en goed is, gezien de toenemende complexiteit van de wereld. Waar voorheen kon worden volstaan met middelbaar opgeleide mensen, zijn nu hoger opgeleide mensen nodig.

Hypothese 2. Andere interpretaties zijn echter mogelijk. Het zou namelijk ook kunnen zijn dat er tegenwoordig een overschot is aan academici en een kleiner of groter deel ervan dus in banen terechtkomt die onder hun niveau zijn.

Hypothese 3. Of het zou kunnen zijn dat de academische opleiding inmiddels zo is uitgehold dat de academici van tegenwoordig nog wel in naam hoger opgeleid zijn, maar in werkelijkheid veeleer vergelijkbaar zijn met de middelbaar opgeleiden van voorheen.

Hypothese 1 wordt vrij algemeen beleden door politici en bestuurders in het hoger onderwijs. Geen wonder. Deze hypothese zegt in feite: ‘We doen het goed, hoera voor ons.’ Ik heb echter zo mijn twijfels. Is de wereld echt zo veel complexer geworden? Onze economie heeft in plaats van een industrieel meer en meer een dienstverlenend karakter gekregen. Zijn de banen in de dienstverlenende sector nou gemiddeld ingewikkelder dan in de industrie? Moet je er meer en moeilijker dingen voor weten en kunnen? Ik betwijfel het. Een vriend van mij, partner geweest bij een van ’s lands grote advocatenkantoren, beweert dat zelfs de advocatuur eigenlijk vrij eenvoudig werk is: ‘Een trucje dat schandalig goed betaald wordt.’

Hoe komt het dan toch dat de universiteiten de laatste decennia zo gegroeid zijn qua studentenaantallen? Is dat geen antwoord op de maatschappelijke behoefte? Ik denk eerder dat het een gevolg is van de politieke wens een zo groot mogelijk aantal mensen toegang te verlenen tot de universiteit, ingegeven door ideologische overwegingen ‘Hoger onderwijs voor de massa’s’ in combinatie met de wens van ieder individu toegang te krijgen tot de beste banen.

“Gezien het feit dat de academische opleidingen tot de duurste behoren is het een grote verspilling van belastinggeld.”

Voor zover dit laatste het geval is, is de groei van de universiteiten dus geen gevolg op de maatschappelijke behoefte, maar de oorzaak van een overschot aan academici (hypothese 2). Gezien het feit dat de academische opleidingen tot de duurste behoren is het een grote verspilling van belastinggeld. Aldus geredeneerd, zou je naar prijzen, i.e. collegegelden, toe moeten die veel meer de werkelijke kosten weerspiegelen van een opleiding, zodat de student zich van te voren beter afvraagt of de kosten wel opwegen tegen de later te verwachten baten in termen van salaris.

Ofschoon ik wel wat zie in hypothese 2, geloof ik toch niet dat ze geheel en al verklaart wat er aan de hand is. Daarvoor hebben we ook hypothese 3 nodig. Die raakt volgens mij de kern.

In het verleden was er natuurlijk sprake van een flinke sociale *bias* in de studentenpopulatie aan de universiteiten. Eigenlijk ging vrijwel alleen studeren wie tot de betere standen hoorde. Het niveau aan de universiteit was derhalve ook vroeger niet altijd even hoog. De terechte kritiek op de toenmalige toestand was dat jonge mensen met meer talent dan de studenten, maar met de verkeerde sociale achtergrond niet naar de universiteit konden. In plaats van dat men echter in reactie op die kritiek beter is gaan selecteren, is men minder gaan selecteren. Dat was de makkelijkste weg.

Dat heeft geleid tot de massa-universiteit. Waar critici in feite uit waren op een verhoging van het peil door de bevordering van talent uit alle lagen van de bevolking, heeft de massale toelating alleen maar geleid tot een verlaging van het peil. Dit heeft de verdunning en verkorting van

eigenlijk?

Andreas Kinneging

de opleiding tot gevolg, noodzakelijk geworden omdat door de massificatie de kosten ondraaglijk opliepen. (Verdunning: minder colleges in grotere groepen. Verkorting: van zes naar vier jaar.)

Zit de maatschappij te wachten op de producten van deze massa-universiteit? Dat is, zoals gezegd, maar de vraag. Zelfs als deze vraag echter instemmend zou kunnen worden beantwoord, is er nog een probleem. En wat mij betreft is dat een wezenlijk probleem.

“De massa-universiteit discrimineert namelijk. Wie dan? De beste studenten. Die krijgen een opleiding die is aangepast aan de middelmaat en die dus ver onder hun niveau is.”

De massa-universiteit discrimineert namelijk. Wie dan? De beste studenten. Die krijgen een opleiding die is aangepast aan de middelmaat en die dus ver onder hun niveau is. Die krijgen een opleiding die is aangepast aan de middelmaat en die dus ver onder hun niveau is. Dat is eeuwig zonde, niet alleen voor hen, maar ook voor de maatschappij, die veel meer profijt van deze mensen zou kunnen hebben als ze wat meer in hen zou investeren. (De meeste aandacht van de docenten krijgen, paradoxaal genoeg, de studenten die tussen de vijf en de zes in hangen.)

Veel van die talenten proberen er zelf wat aan te doen door twee of zelfs drie studies te volgen. Maar zelfs drie op de middelmaat afgestemde studies is toch niet hetzelfde als één geheel en al op hen afgestemde studie, waarin ze intellectueel alles uit de kast moeten halen. In Engeland hebben ze Oxford en Cambridge, in Frankrijk de *Grandes Écoles*, in de Verenigde Staten Harvard, Yale, Princeton en nog zo wat topuniversiteiten. Waarom hebben wij zoiets niet? Al is het er maar eentje....

Hebben we niet sinds enkele jaren het honours onderwijs? In Leiden bestaat het Pre-University College, het Leiden University College, en het Honours College. Elders in den lande zijn soortgelijke instituten opgericht. Dat is dan toch in ieder geval voor de *best and the brightest*? Hmmm. Het is een beginnetje, dat wel. Maar het wordt aan alle kanten bedreigd. Het aantal werkelijke aanmeldingen bij de university colleges is over het algemeen niet groot, waardoor men maar mondjesmaat kan selecteren. Het niveau in de klas is er daardoor ook niet altijd even hoog.

“Daar komt bij dat het rendementsdenken van de bestuurders de selectiecriteria bijzonder onder druk heeft gezet: kwantiteit gaat boven kwaliteit bij hen. ‘Iedereen toptalent!’ Maar dat is natuurlijk onzin.”

Ik heb aan diverse van deze colleges college gegeven. Mijn beste ervaring was die aan ons eigen LUC. Elders – ik noem geen namen – was het soms abominabel. En het Honours College in Leiden? Tja, dertig ec-puntjes. Da’s niet bepaald veel. Daar komt bij dat het rendementsdenken van de bestuurders de selectiecriteria bijzonder onder druk heeft gezet: kwantiteit gaat boven kwaliteit bij hen. ‘Iedereen toptalent!’ Maar dat is natuurlijk onzin. Wie echt iets wil doen voor het werkelijke toptalent, moet elk kwantitatief criterium uit zijn hoofd zetten. Hij moet alleen selecteren wie het echt verdient en die studenten moet hij colleges geven in de vorm van heel kleine groepen met heel veel schriftelijk werk en Socratische dialoog. Alleen dan gebeurt er wat. Alleen dan wordt werkelijk wat een universiteit eigenlijk is en behoort te zijn. **N**

Dit artikel is eerder verschenen in NOVUM jaargang 36, nummer 6, augustus 2015.

Prof. dr. A.A.M. Kinneging is aan het Instituut voor Metajuridica verbonden als hoogleraar rechtsfilosofie. Hij verzorgt onder andere de vakken Rechtsfilosofie I en II in de bachelor Rechtsgeleerdheid. Ook doceert hij in de master Encyclopedie en Filosofie van het Recht, en geeft hij les voor het Honours College Law en Leiden University College. Elke maand verschijnt zijn column op de laatste bladzijden van de NOVUM.

NOVUM ZOEKT REDACTIELEDEN!
MEER INFO EN MEER NOVUM
VIND JE OP ONZE WEBSITE
WWW.NOVUMMAGAZINE.NL

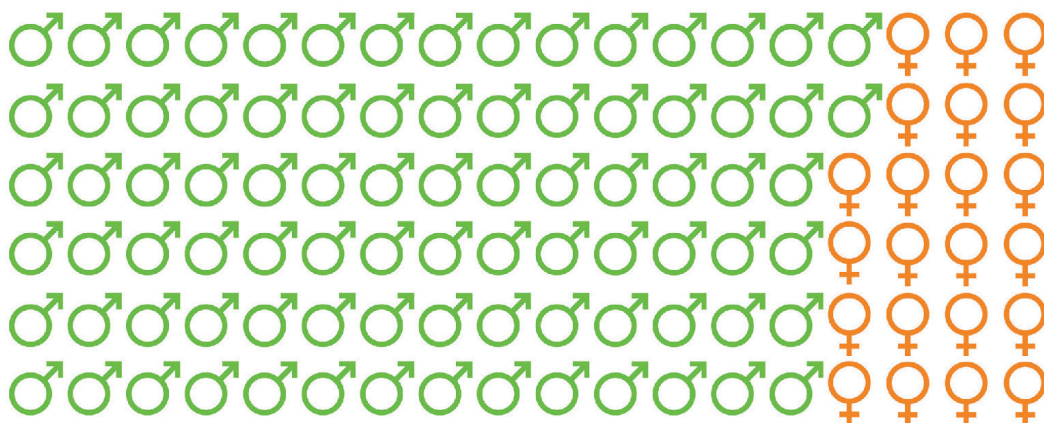
NOVUM

MAGAZINE DER
JURIDISCHE FACULTEIT
UNIVERSITEIT LEIDEN

JAARGANG 37
NUMMER 6

novummagazine.nl

Één op de vijf hoogleraren aan de Leidse
rechtenfaculteit is vrouw:

108 hoogleraren, en slechts 22 is vrouw. Het is bagger gesteld met
kansen voor vrouwen in de wetenschap, en verbetering is traag

Over de man/vrouw verhouding aan de Leidse rechtenfaculteit,
de ontwikkelingen sinds 2001 en de toekomstperspectieven.

OOK IN DEZE
NOVUM:

In gesprek met
Frederic ("Fred")
Borch, voormalig
hoofdaanklager op
Guantánamo Bay

De strijd om het
Hoogerechtshof
en de tegenstrijdige
instek van de
Republikeinen

Langer stilstaan bij
bepaalde kwesties?
Recensie: De Deal

Het EU-rechtelijke
verdedigings-beginsel
en de Nederlandse
fiscale rechtsorde:
eerst horen, dan
heffen?

Column Andreas
Kinneging: Leve de
democratie! Of toch
niet?

Boekenproject:
Homerus, De Odyssee

De juridische
(r)evolutie

Witty stuff - de
normativiteit van
noodzakelijkheid

Universiteit Leiden